

84,4фр
В 35

stt

Жуль Верн

ЗАМОК
У КАРПАТАХ

Le chateau des
Carpathes

Жуль Верн

ЗАМОК У КАРПАТАХ

Le chateau
des Carpathes

Видавництво • КРИНИЦЯ •
КИЇВ — 2003

Жуль Верн
ЗАМОК У

Серія: •Серця скоряються коханню•

ПРИГОДНИЦЬКО-
ФАНТАСТИЧНА ПОВІСТЬ

КАРПАТАХ

Переклад
з французької

Миколи ШУДРИ

Le chateau
des Carpathes

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

КИЇВ
Видавництво «Криниця»
2003

Жуль Верн
Замок у
Карпатах

**Пригодницько-
фантастична
повість**

З французької
українською мовою
переклав М. А. Шудря

Вперше опубліковано:
Jule Verne "Le chateau
des Carpathes"//
"Magazin d'éducation
et de récréation",
Paris, 1892.

Видавництво «Криниця»
спеціалізується на
виданні літератури для
дітей, художньої,
науково-популярної,
духовної та довідкової
літератури, зокрема
словників, а також книг
із історії і теорії
мистецтва, історії
України, альбомів та ін.

З питань придбання
літератури видавництва
«Криниця» звертатися за
адресою:
Україна, 02217, м. Київ,
вул. Електротехнічна, 4-А
(іхати до станції метро
«Чернігівська» або «Петрівка»,
а далі — автобусом чи
трамваем до району
Троєщинського ринку).

Тел.: (044) 515-7691
Тел./факс: (044) 545-1006

ISBN 966-7575-53-5

Повість «Замок у Карпатах»
всесвітньо відомий французький
письменник-фантаст Жуль Верн
створив наприкінці 80-х років XIX
століття — понад 110 років тому.

Географічна та етнографічна
достовірність розповіді, історично-
романтичний колорит реальних
суспільних подій в деяких країнах
Європи доповнюються науково-
фантастичними передбаченнями
автора.

З особливою цікавістю дізнається
сучасний читач про те, як для
мешканців Карпат XIX століття
здавалося чудом, містикою,
«нечистою силою» те, що нині
відоме в найвіддаленіших куточках
планети як «побутова техніка»...

Але дивовижні події, надзвичайні і
прекрасні почуття, які переживають
герої цієї «поетичної бувальщини»
(як називав її сам автор), назавжди
залишилися неймовірними,
захоплюючими, — вони хвилюють і
читачів XXI століття своєю
таємничістю і неминуючою красою.

**Видавництво «Криниця»
вперше в Україні
випустило у світ знамениту
повість Жуля Верна
«Замок у Карпатах»
окремим виданням
в перекладі українською мовою.**

© М. А. Шудря
© Криниця, 2003

I

Це історія, а не фантастична вигадка, тільки романтично забарвлена. Коли вона й не схожа на правду, то чи означає це, що вона неймовірна? В жодному разі. Нині усе може бути й навіть буває. Коли ж наша оповідь неправдоподібна зараз, вона легко стане достовірною завтра завдяки науковій розвідці майбутнього. Тоді ніхто не наважиться зарахувати її до казок. Так, між іншим, у нашу практичну добу електрики й пари нема місця поетичній, сповненій таємничості й чарів байці ні в Бретані — країні відлюдкуватих кориганів, ні у Швеції — землі, населеній карлами і гномами, ні в Норвегії — батьківщині ассів, ельфів, сільфід і валькірій, ба навіть у Трансільванії з її Карпатами, самий краєвид якої наснажує думку таємницею і загадкою. Але треба завважити, що трансільванці й досі свято зберігають перекази давніх літ.

Де Жерандо залишив докладний опис цього краю, там мандрував Елізе Реклю. *Та ніхто з них нічого не розповів про захоплену історію, що стала темою цієї повісті.*

Чи чули вони про неї? Може, й так, але, вірогідніше, вона викликала у них сумнів. Дуже шкода. Перший автор виклав би її з достеменністю літописця, другий надав би їй звучання поетичної бувальщини.

А оскільки ніхто з них за це не взявся, то спробую я заповнити цю прогалину.

29 травня цього року вівчар доглядав отару на узліссі зазеленілого плоскогір'я коло підніжжя Ретіезату, що височить над родючою долиною серед струнких дерев, вкритою угноєними, доглянутими нивами. Це плоскогір'я зовсім не захищене від лютого сіверця, який узимку, наче лезом, стирає з нього подобу будь-якої рослинності. Нагоряни жартують: наші гори поголилися.

Вівчар анітрохи не скидався на свого тендітного побратима з Аркадії. Його не можна було сплутати ні з Дафном, ні з Атінтом, Тиміром, Лицедієм чи з Мелібеем. Таємничий Ліг-

нон не дзюркотів біля його ніг, узутих у цупкі дерев'яні постолі. Текла тут мальовнича, чарівна волоська Сила, якій тільки й зрощувати береги, описані в романі Астрея.

Нашого вівчаря, нечупарного, як і його отара, звали Фріком, він був із сільця Версти.

Розлігшись на зеленій траві, Фрік дрімав унапівока, позираючи на своїх тварин. Він ліниво посмоктував товсту люльку, вряди-годи посвистуючи собаці, щоб завернути заблукалу вівцю; часом ляскав батоном і прислухався до відлуння, що довго перекочувалося в горах.

Була четверта година. Сонце стало сідати. Підніжжя гір заснувало туманом, верхів'я ж на заході освітілося призахідним сяйвом. Навкисний сніп сонячного проміння пробивався кризь ущелини.

Дія відбувалася в найвідлюдніших місцях Трансільванії, в Клазенбурзькому чи Колошварському комітеті.

Частина австрійських володінь, яка називалася Ерделі, що в перекладі з угорської означає «Кража лісів» і межує на півночі з Угорщиною, на півдні з Волощиною, а на сході з Молдавією, охоплює шістдесят тисяч квадратних кілометрів, або шість мільйонів гектарів, тобто становить одну дев'яту площі всієї Франції. Вона вдвічі більша, але заселена значно менше, аніж Швейцарія, з якою може сміливо змагатися своєю мальовничістю.

Трансільванія вкрита дбайливо доглянутими плоскогір'ями, щедрими пасовиськами з соковитою смарагдовою травою, примхливо окресленими долинами, поцяткована кошлатими вершинами й відрогами Карпат вулканічного походження, змережана в усіх напрямках джерелами й струмками, що впадають у П'яс та Дунай, одмежовуючись на півдні Балканським хребтом від Оттоманської імперії.

Така ця давня країна дакійців, підкорена Трояном у першому столітті після Різдва Христового. В часи Івана із Запілля та його наступників вона мала цілковиту незалежність. У 1699 році Леопольд Перший приєднав її до Австрії. Але політичний лад не змінив розмаїтого складу населення. Тут поруч уживалися й волохи, й румуни, й угорці, й цигани, й навіть саксонці, які змадрялизувалися, на щастя всієї країни.

Важко сказати, до якого із цих племен належав закучманий, зарослий непокірним волоссям, що стирчало на всі боки, 65-річний вівчар Фрік. Високий, худорлявий, стрункий, в солом'яному брилі та жовтому волохатому плащі, з довгою гирлигою в руках, він легко міг позувати малярові, як запізнiлий нащадок давнього гірського племені даків.

Коли проміння сьайнуло крізь ущелину на сході, Фрік оглянувся, потім, приклавши до очей руку, наче підзорну трубу, спільна подивився у далечінь.

На обрії, десь за добру милю, невиразно вимальовувалися обриси маєтку. Давній замок, що стояв на самотній вершині, в ущелині Вулкану, охоплював верхню частину плоскогір'я Оргала. Він височів у рожевих пересвітах призахідного сонця. Все-таки треба було мати гострий зір, щоб розпізнати його на відстані з-поміж нагромаджених споруд.

Зненацька вівчар вигукнув, похитуючи головою:

— Старий замок!.. Старий замок!.. Даремно ти підносишся на своєму підмурку!.. Мине ще три роки, і ти зникнеш з лиця землі!.. На твоєму букові лишилося тільки три гілляки...

Цей бук, посаджений біля одного із крил замку, чорнів ледь видимим силуетом на тлі блакитного неба. Ніхто, крім Фріка, не розгледів би його на такій відстані. Що ж до загадкових слів вівчаря про долю замку, то вони будуть розтлумачені у свій час.

— Так! — повторив Фрік. — Три гілляки. Вчора їх було чотири, але одна відчахнулася цієї ночі... Зараз лише три... Тільки три, старий замче... Три!..

Уява часто приписує вівчарям хист передбачення й підносить їх до рівня мудреця й пророка: вони спілкуються з планетами, радяться із зірками, читають із небес. Насправді ж вони здебільшого неосвічені й брутальні.

Та людський поголос створює з них надприродних істот; вони можуть зурочити, дивлячись на душевний стан, змінити вашу долю, вони виготовляють чудодійні ліки; у них купують різне зілля. Їм під силу позбавити родючості поле, кинувши в борозну замовлене ними каміння; знепліднити овець, глянувши на них лівим оком. Цим казкам довіряють у всі часи і в усіх країнах. Навіть у приміських селах ніхто не обмине вівчаря, не сказавши йому доброго слова, не назвавши пастирем, чим він, безумовно, пишається. Хіба важко вклонитися якнайнижче й тим убезпечити себе від лихої обмови?

Фріка вважали чарівником, володарем злих духів. Одні казали, що йому підвладні вампіри й відьми; інші бачили, як він темної ночі гомонів із вовками або вів потаємні розмови із зірками, що загадково мерехтіли йому у відповідь.

Вівчар не спростовував пересудів і мав із них користь. Він продавав трави й обереги. Але й сам був так само забобонний, як і всі його покупці, й глибоко вірив у поширювані легенди.

Тому не дивно, що у зникненні четвертої гілки старого бука він побачив зловісне знамення, про яке хотів якнайшвидше сповістити своїх односельців.

Ледве зібравши отару, Фрік попрямував до села. Його злющі пси, здатні, здається, радше розшматувати ягнят, аніж їх оборонити, стрибали біля тварин. Отара із сотні овець і баранів належала верстському судді, збирачеві податків біро Кольтцу, який давав за них громаді велику плату. Він цінував свого вівчаря. Бо ж ніхто не вмів так, як Фрік, стригти й лікувати овець.

Отара посунула, збившись до гурту. Срібне бомкання дзвіночків змішувалося з гучним меканням тварин. Фрік ступав широкою стежкою вздовж розлогих полів, засіяних уже виколошеним житом і золотавою кукурудзою. Цей путівець вів до запашної соснини. А там, під лісом, протікала прозориста Сила: крізь її чисті води можна було розгледіти вкриті камінням дно; на хвилях пливли сплави колод.

Собаки й вівці зупинилися на правому березі річки й пожадливо припали до свіжої води.

Довкола було тихо й безлюдно. Хлібороби верталися додому лише з наближенням ночі, й Фрік не мав із ким перекинутися бодай слівцем у дорозі. Отара втамувала спрагу. Вівчар уже хотів податися в полонину, як його гукнув чоловік років п'ятдесяти, що несподівано з'явився із закруту берега.

— Гей, друже! — обізвався він до вівчаря.

Це був коробейник, який мандрував з одного тамтешнього ярмарку на інший, їх ще чимало і в містах, і в посадах, і навіть в убогих селах, і вони розмовляють всіма місцевими говірками. Ніхто б не міг визначити, до якої національності належав зустрітий Фріком чоловік. Це був єврей із Польщі, високий, худий, з гачкуватим носом і клинцюватою борідкою, випуклим чолом і грайливими очима.

Коробейник торгував окулярами, термометрами, маленькими дзигариками й барометрами. Те, що не вмещалося в коробі, перекинутому через плече, висіло в нього на шиї та поясі.

Напевно, єврей ставився шанобливо до вівчарів, а може, й побоювався їх. Він привітав Фріка ласкавим жестом, потім обізвався по-румунському чи мішаниною латини й слов'янщини з помітною іноземною вимовою:

— Що, друже, все у вас ведеться, як хочеться?

— Так, залежно від погоди, — відповів Фрік.

— Отож сьогодні все гаразд. Якраз добра година.

— А мені завтра буде кепсько, бо збирається на дощ...

— Піде дощ? — вигукнув коробейник. — Отже, у вас дощ не з хмар.

— Ні, хмари насунуть уночі... звідти... з потойбік гір...

— Ви так гадаєте?

— Це видно із вовни моєї отари. Вона сьогодні мов кора на дубі — пряма й суха...

— Як же бути людям, що ходять великими шляхами?

— Краще вже їм сидіти вдома...

— Воно-то так, але передовсім треба мати дах над головою.

— Ви маєте дітей?

— Ні.

— А одружені?

— Ні.

Фрік розпитував подорожнього, як йому велів звичай.

Далі спитав:

— Звідки ви прямуєте, коробейниче?

— Із Германштадта.

То було одне з найголовніших міст Трансільванії. За ним уже простягалася долина угорської Сили, що сягала міста Петросинії.

— А куди тримаєте путь?

— У Колошвар.

Щоб дійти до Колошвара, треба простувати в напрямку долини Мари. Потім, ідучи на Карлсбург, першими схилами Бичарських гір, можна потрапити до столиці комітату. Тут відстань не більше двадцяти миль.

Продавці термометрів-барометрів та іншого дріб'язку здаються якимись особливими людьми, особливої вдачі. Це вважається їхнім ремеслом. Вони торгують часом у всіх вимірах — минулим, теперішнім і майбутнім так само легковажно, як інші козубами, плетеними виробами чи тканиною. Можна подумати, що вони перебувають на службі комівояжерами з торгового дому Сатурн і К° під фірмою «Золоті піщані годинники». Таке принаймні враження справив єврей на Фріка, який із подивом оглядав різнокаліберну виставку не відомих йому речей.

— Гей, послухай, коробейниче, — спитав він, простягаючи руку, — кому знадобиться весь цей мотлох, що торохтить на вашому поясі, мов кістки вішальника?

— Усе це предмети, корисні для кожного, — відповів рознощик.

— Для кожного? — засумнівався Фрік і хитрувато примружив око. — Навіть для вівчаря?

— Навіть і для нього.

— А ця штучка?

— Ця штучка, — мовив єврей, крутячи градусник, — показує холод і тепло.

— Ну, друже, я й сам це знаю, — сказав вівчар. — А ось ця негідь із голкою?

— Яка це негідь? Цей інструмент визначає, буде завтра година чи дощ.

— Правда?

— Аякже.

— Чудово! — відповів Фрік. — Але я за неї не дам і щербатої копійки. Я й сам, глянувши на хмари, що пливуть над горами й огортають найвищі верховини, скажу тобі за добу, піде дощ чи ні. Бачиш, туман виповзає із земних надр? Я певен: це на дощ завтра.

І справді, Фріку не потрібен був барометр.

— Та я вже й не питаю, чи візьмете дзигаря? — не вгавав коробейник.

— Дзигар?.. Я маю його. Он він висить у мене над головою. Це сонце. Бачиш, друже, коли він стоїть на вершині Родух, то якраз полудень, а о шостій годині сонечко визирає в ущелині Егельту. Вівці запам'ятали це так само добре, як і я; а собаки, як вівці. Хай із тобою залишиться увесь цей мотлох.

— Та-а-к! — зітхнув гість. — Коли б на світі жили тільки вівчарі, мені б тяжко було заробляти гроші... Отже, вам нічого не треба?

— Анічогісінько!

Весь цей дешевий товар був ні на що не придатний. Барометр брехав, дзигарі або поспішали, або відставали.

Вівчар нюхом відчув обман і нічим не спокусився. Він хотів уже піти геть, але його зацікавила якась рурка.

— Навіщо ця рурка?

Так називався старовинний пістолет із широким дулом.

— Ні, — відповів єврей, — це підзорна труба. Справді, це звичайнісінька труба, збільшує предмети в п'ять чи шість разів або наближає їх на таку от відстань, що, звісно, одне й те саме.

Фрік одв'язав рурку від пояса продавця, почав роздивлятися її, крутити і так і сяк, зсуваючи й розсуваючи скло. Потім недовірливо похитав головою.

— Зорова труба?

— Так, вівчарю, та ще яка! Вона загострює людині зір!

— Ну, мій друже, на очі мені скаржитесь гріх. Завидна я розрізняю найдальні скелі, до вершини Ретієзату, й останні дерева в глибині ущелини.

— Не примружуючись?

— Не примружуючись. Це завдяки росі, яка так чудово промиває очі. Я ж цілу ніч сплю просто неба.

— Роса очищає зір? — перепитав коробейник. — Це неправда, від неї сліпнуть люди...

— Та тільки не вівчарі!

— Навіщо нам сперечатися? Та хоча в тебе й добрі очі, але я тебе заткну за пояс, коли подивлюся через підзорну трубу.

— Давай...

— Прикладіть трубу до очей.

— Я?..

— Ну, спробуйте.

— А це безплатно? — спитав недовірливий од природи Фрік.

— Без копійки, коли ви не спокуситесь і не придбаєте її собі.

Заспокоївшись, вівчар приклав скельця до очей. Спочатку він глянув у напрямку ущелини Вулкану, потім перевів погляд на своє сільце.

— Ти диви... І правда!.. Скло дужче за мої очі... Ось велика вулиця... Я впізнаю людей... Он Нік Дек, лісник. Він вертається з обходу: в нього за спиною сумка, на плечі рушниця.

— Та я ж вам казав! — зрадів коробейник.

— Так, так!.. Це Нік, — повторив вівчар. — А що то за дівчина, що вийшла з будинку дядька Кольтца в червоній спідниці й чорній кофті й попрямувала йому назустріч?

— Придивіться гарненько, й ви впізнаєте дівчину й парубка.

— А, та це ж Миріота! Вродливиця Миріота! Ах, вони закохані! Зараз вони будуть залицятися... Я спостерігаю за їхніми ніжностями через це скло.

— Ну, то як моя машинка?

— Дивна штуковина!

Сільце Верста було глухим закутом, куди досі ще не пробивалося світло цивілізації. Тож недарма вівчар не знав про існування такої простої речі.

— Тепер ви спрямуйте трубку ще далі. Село ж тільки за якусь версту.

— І знову безплатно?

— Ну, аякже...

— Гаразд... Я погляну на угорський берег Сили. Так... Бачу... От лідвазельська дзвіниця... На ній зламаний хрест... А там, у долині, серед сосон, видніється вже петросиніївська дзвіниця. Там стирчить, роззявивши дзьоба, мовби намагається скликати курчат, білий півень із жерсті... А ген якась вежа поміж дерев... Це, мабуть, башта Петрилля... Стривайте, купче, я ще трохи подивлюся... Це ж надурняк.

— Дивіться, не соромтеся...

Фрік знову повернувся до Оргальського плоскогір'я. Він роздивлявся потемнілі ліси на схилах Пліси. Око вхопило далекий силует маєтку.

— О, — вигукнув він, — четверта гілляка лежить на землі... Я це бачу... Її ніхто не візьме для вогнища на Йвана Купала... Ні, ніхто! Навіть я не ризикну своєю душею й тілом... Але не журіться... Знайдеться сміливець, який сьогодні вночі кине її в пекельне полум'я! Чортяка не злякається!

Може, єврей і попросив би розтлумачити йому ці незбагненні для прийшлої людини страшні слова, але Фрік зненацька закричав так, що в його голосі вчувся і острах, і подив.

— Що то за туман клубочиться навколо замкової вежі? Та чи то справді туман? Ні! Начебто дим... Ні, не може бути... Звідки взятися димові... Вже скільки років там не опалюються печі...

— Якщо ви, друже, бачите дим, то, напевно, то дим...

— Ні, купче, ні... скло твоєї машини затуманюється...

— То протріть...

— Гаразд, протру.

Фрік одставив од очей рурку й ретельно протер скельця. Легкий димок усе ще виснув над вежею. Він стовпом вився в тихому повітрі вгору і зникав у хмаровинні.

Фрік затерп і не наважувався вимовити жодного слова. Вся його увага зосередилася на замкові, який почала огортати нічна тінь.

Раптом він опустив рурку й запитав, тицьнувши руку в торбу, яка висіла над плащем:

— Скільки коштує?

— Півтора флорина

Якби Фрік поторгувався, коробейник, не перечачи, міг би відступити рурку й за флорин. Але вівчар мовчав, охоплений якимось незвичайним хвилюванням, і він нишком простяг купцеві гроші.

— Ви берете для себе?

— Ні, для мого господаря, судді Кольтца.

— А він вам оддасть гроші?

— Аякже, два флорини, які я заплатив.

— Чому два?

— Тьму що... Отож будь здоров, друже.

— До побачення, вівчарю.

Фрік свиснув собакам, ляснув батогом і хутко попрямував до сільця. Єврей подивився йому вслід, стенувши плечима, мов на божевільного.

— Знаття б, — пробубонів він, — я більше б узяв із нього.

Потім, поправивши товари на поясі й спині, він почимчикував на Карлсбург правим берегом Сили. Куди він ішов? Хіба не все одно. Ми з ним більше ніколи не стрінемося.

II

Чи заходить мова про стрімчаки, створені впродовж століть самою природою, чи про споруди, зведені рукою людини, на яких лежить відбиток минулих літ, їхні віддалені краєвиди майже зовсім однакові. Адже не розрізниш дикий камінь від опрацьованого. Вони такого ж кольору, таких же обрисів, з одними й тими ж лініями, вкриті такою ж однаково сірою патиною.

Це можна сказати й про Карпатський замок. Важко було невтаємниченій людині в купі каміння, мовби нагромадженій в ущелині Вулкану, розгледіти твори вишуканого архітектора.

Ніщо не вирізняється на темному тлі гірського кряжу. Те, що здається вежею, може бути й сивою скелею. Ви бачите амбразуру куртини, але чи не оманливе ваше враження? Придивіться, а раптом це просто кам'яний гребінь? Загальний вигляд невиразний, нечіткий, загадковий. Тому, коли вірити туристам, замок у Карпатах існує лише в уяві місцевих жителів.

Зрозуміло, щоб упевнитися в правдивості всіляких чуток, слід би взяти провідника, скажімо, з Вулкана або Версти, видряпатися на вершину й озирнути згори таємничий предмет. Але в тому й річ, що знайти тут людину, яка провела б туди, набагато важче, аніж одшукати стежку в тих місцях. Ніхто із селян не погодиться за будь-які гроші супроводити допитливого мандрівника до гірського замку. Та хай би хоч що там, а в підзорну трубу, звісно, кращого гатунку, можна б побачити яскравіше й те, що викликало таке захоплення в невибагливого Фріка.

За вісім чи дев'ять футів од краю ущелини чорніла центральна частина будівлі, суціль заросла плющем. На правому крилі, де виднівся старий бук, височіла сторожова вежа під кутастим дахом. Зліва містилася капличка з дзвіницею. За бурхливої негоди глухий перегук надтріснутого дзвона линув у найдалші кутки й наганяв панічний страх на забобонних селян. У центрі, над замком, стояла важка вежа із зубчатим майданчиком угорі й трьома рядами заготованих вікон. Перший ярус оточувала вузька галерея. Над майданчиком стриміла у вигляді флюгарки довга жердина з феодальним гербом, поточеним іржею. Останній порив вітру повернув його на південний захід.

Чи були жилі кімнати всередині будівлі, чи існував там підйомний міст і підземний хідник до замку, ніхто про це не знав. Насправді ж замок зберігся набагато краще, аніж здавалося; забобонний страх, що охопив населення, обороняв фортецю не гірше, як колись базиліки, бомбарди, кулеврини, гармати і вся інша артилерія минулих століть.

А цей замок вартий того, щоб його відвідували мандрівники й туристи. Місцевість на самісінькому гребені Оргалу надзвичайно мальовнича. Із замкової вежі зір охоплює все довкруг аж до найдалшої гірської стіни. За тобою примхливо звивається високий ланцюг гір, що межує з Волощиною. Попереду в ущелині Вулкану в'юниться стежечка, єдиний приступний шлях між прикордонними провінціями.

Карпатський замок стоїть із XII або XIII століття. В ті часи, коли панували воєводи, то монастирі, палаци, замки оборонялися так само, як і міста. Володарі й підневільні люди мали бути завжди на сторожі. Цим пояснюється те, чому замок із своїми бастіонами й вежами скидався на феодальну будівлю, готову до одчайдушного захисту. Який же архітектор звів замок на недосяжній вершині? Невідомо. Ніхто не відає, що

то був за сміливець. Можливо, румун Манолі, оспіваний у волоських легендах, який спорудив у Куртедаржисі славетний замок Рудольфа Чорного. Зате біографія можновладного роду — власника замку — znana довкола. Барони Горці володіли краєм із незапам'ятних часів. Вони брали участь у всіх війнах, що зросили кров'ю трансільванські провінції. Їм доводилося битися з угорцями й саксонцями, їхні імена згадуються в усіх переказах, складених про ту спустошливу добу. За девіз вони мали знаменитий волоський крилатий вислів: *Da re maorte* — «помри», й вони вмирали, проливали свою кров за незалежність; кров, успадковану від пращурів-румунів.

Саможертвоність цілком виснажила нащадків звияжного роду. Політичне значення її зовсім забуте. Всі пізніші битви програно. Але вони не втрачали віри; вони сподівалися скинути ненависне ярмо, ці трансільванські волохи, — майбутність належала їм, і вони повсякчас повторювали: *Romanulo rege* (румун не загине).

Десь у середині XIX століття останнім спадкоємцем роду Горців був барон Рудольф. Він народився в Карпатському замку. Ще юнаком поховав усю свою родину і в двадцять два роки залишився самотнім на білому світі, без родичів і навіть без друзів. Молодий барон мав нездоланний потяг до музики. Якогось дня він покинув свій давній замок під нагляд кількох літніх слуг і зник невідомо куди. Подейкували в навколишніх селах, що їздить він по музичних осередках Європи й розтринькує свої величезні статки в німецьких, французьких та італійських театрах.

Його називали диваком і навіть маніяком.

Втім, спогад про рідних не стирався з роками. Переїжджаючи весь час із місця на місце, він стежив за подіями в Трансільванії й, коли румунські селяни повстали проти угорського гніту, очолив цей кровопролитний рух.

Нащадків давніх дакійців було переможено, і звияжці поділили між собою володіння підкорених.

Тоді барон Рудольф остаточно покинув замок, який почав уже руйнуватися. Смерть скосила одного за одним старих, відданих слуг. Замок стояв пустою. Кажали, що барон Горц приєднався до партії Розца Сандора, розбишаки з великої дороги, який під час війни за незалежність здобув славу героя. На щастя, Рудольф Горц вчасно залишив зграю; після завершення боротьби запеклий розбійник узявся за своє колишне

ремесло, потрапив до рук поліції й сконав у семенс-юверській в'язниці.

Комітат облетіла настирлива, але зовсім безпідставна чутка, що барон Рудольф загинув в одній із сутичок між Розцою Сандором і прикордонною сторожею.

Барон залишився жити, але більше не повертався на батьківщину.

Занедбаний замок поволі став предметом легендарних переказів. Жвава уява забобонних селян населила його привидами. Ночами там гасали злі духи.

Затурканий священник і вчитель підтримували на селі віру в нечисту силу.

За їхніми словами, перевертні никали у полях; упирі з дикими криками захоплення впивалися людською кров'ю; таємничі «стафії» блукали серед руїн і шкодили людям, коли вони забували їх нагодувати.

Довкола жили феї та баби-яги, особливо лиховісні щовіторка та щоп'ятниці. В глибині лісів мешкали кошлаті щезники, й велетенські крилаті змії ненажерно роззявляли свої ненаситні пащеки. О, бійтеся їх, вродливі, на відданні дівчата!

У селянина, оточеного всією цією поганню, був лише один хранитель домашнього вогнища — лагідний вуж, якого всі діти й дорослі навперебій улещали й годували молоком.

Де ж та нечиста сила могла знайти кращий притулок, аніж Карпатський замок?

Окрім фей та упирів, там, напевно, блукали й тіні старих панів-небіжчиків.

Зрозуміло, сміливця, що наважився б перевірити чутки, не було. Замок наганяв панічний жах на довколишнє населення.

Підступитися до нього на чверть милі означало накликати на себе неминучу смерть і навіки позбутися Царства Небесного! Це твердо знав найостанніший учень вчителя Гермода.

Але переказ доводив, що країна очиститься од злих духів, як тільки від старовинного замку не залишиться й каменя.

Найобізнаніші люди стверджували, що існування замку нерозривно пов'язане з життям старого бука, який ріс біля його правого крила.

З часу від'їзду Рудольфа Горца, — це міг засвідчити кожен, а надто вівчар Фрік, — дерево щороку втрачало по гілці: їх було вісімнадцять, коли барон востаннє піднявся на вежу, а нині залишилось усього три.

Падіння останньої гілки знаменуватиме остаточне зникнення замку. А оскільки ще трималося три гілляки, то, авжеж, за три роки на плоскогір'ї Оргалі не буде й сліду від колись гордовитої будівлі.

Отож Фрік поквапився до села, щоб розповісти про падіння нової гілки, коли сталася пригода з підзорною трубою... От новина, так новина!.. Дим над замком! Вівчар чітко бачив його в рурку. Але ж у замку пуста. Давно-давно ніхто не пробирався за його чавунні ґрати. Навіщо треба було його нинішнім пожилцям або нечистій силі розкласти вогонь? І де він палає: на кухні чи в кімнатах? Ось у чому заковика.

Фрік підганяв отару. Собаки бігали навкруги, підбадьорюючи овець на крутосхилі; вечірня роса вже прибила куряву.

Кілька запізнілих у полі селян вклонилися йому мимохідь. Він кивнув їм у відповідь, що викликало занепокоєння у перехожих. Мало привітати вівчаря, треба почути від нього ласкаве попередження, щоб уникнути злої сили. Збентежене обличчя Фріка, блукаючий погляд, розгубленість, безладні рухи викликали подив і побоювання. Якби ведмеді й вовки напали на отару, це не так би схвилювало його. Що ж сталося, що сталося?..

Перший, хто довідався про новину, був суддя Кольц. Тільки-но Фрік його побачив, він вигукнув здалеку:

— Господарю, палає замок!

— Що ти мелеш, Фріку?

— Я не мелю, я кажу правду.

— Ти, мабуть, стратив розум. Справді, як може загорітися купа каміння?

Це так само важко збагнути, як і те, що полум'я огортає серпанком найвищу гору Карпатського кряжу. Ні, Фрік верзе нісенітницю!

— Ти кажеш, що палає замок? — повторив Кольц.

— Не знаю, чи палає, але я бачив дим.

— Це хмарина.

— Ні, дим. Подивіться самі.

Обидва вийшли насередину головної вулиці, що лежала на узвишші, яке підіймалося над ущелиною. Звідси добре було видно замок.

Тут Фрік дістав господареві підзорну трубу. Предмет зовсім не знайомий для Кольца.

— Що це за штука? — спитав він.

— Машинка, яку я придбав для вас, господарю, за два флорини. Але за неї можна дати й чотири.

— В кого ти купив?

— У коробейника.

— Навіщо?

— Приставте її до очей, спрямуйте на замок і тоді зрозумієте, навіщо вона.

Суддя зробив усе, як було сказано... Так, справді, легкий димок снувався над вежею.

— Дим! — мовив приголомшений суддя Кольц.

Тим часом до нього і Фріка підійшли Миріота й лісник Нік Дік.

— Навіщо ця річ? — спитав молодий чоловік, беручи до рук трубу.

— Щоб бачити, що діється вдалині, — відповів вівчар.

— Жартуйте, Фріку...

— Аніскільки, я стежив, як годину тому ви спускалися з гори плаєм, а також...

Він не закінчив речення. Миріота зашарілася до самісіньких вух і соромливо опустила чарівні оченята. Хоча хто може осуджувати наречену, яка квапиться назустріч женихові?

Він і вона, одне за одним, подивилися в рурку на замок. З півдюжини допитливих селян прилучилися до гурту. Всі по черзі випробовували чудодійний прилад.

— Дим!.. Дим у замку! — вигукнув хтось із них,

— Можливо, блискавка влучила у вежу? — завважив інший.

— Хіба була гроза у горах? — спитав Кольц у Фріка.

— Ні, за весь тиждень я не чув жодного гуркоту грому, — відповів вівчар.

Людей не так би приголомшило те, що на вершині Ретієзату вибухнув вогнедишний вулкан.

III

Еільце Верста таке малесеньке, що й не позначене на карті. З адміністративного боку воно навіть нижче сусіднього населеного пункту, Вулкана, який названий за іменем гори, де мальовничо розкинулися обидва села.

Нині, завдяки відкритим тут копальням, містечка Петро-синія, Лідвазель та інші здобули собі торгове значення. Та ні Вулкан, ні Верста не зуміли скористатися з цієї обставини.

Якими були вони півстоліття тому, такими й залишилися. Мабуть, не зміняться і з часом.

За словами Елізе Реклю, населення Вулкана складається з прикордонної сторожі, митників, жандармів та службовців карантину. Чотириста-п'ятсот жителів Версти працюють за наймом на узграниччі, але більшість тут хлібороби.

На все сільце лише одна широка вулиця, що тягнеться через гору. Нею їздять між волоським і трансільванським кордонами. Тут переганяють череди волів, отари овець і гурти свиней; м'ясники, фруктовики й нечисленні мандрівники рідко коли зважуються на цей скорочений, але куди небезпечніший шлях, аніж залізниця, що проходить із Колошвара долиною Мари.

Басейни річок, які протинають гори Бігору, Ретіезат і Парінг, мають щедрю природу. Тут розкішна рослинність, у земних надрах безліч копалин; із Торди щороку вивозиться понад 20 тисяч діжок кам'яної солі; вершина гори Параяд, близько семи кілометрів в оточенні, складається цілком із солі.

На Тороцьких копальнях добувають із X століття олово, свинцевий блиск, ртуть і головним чином залізо. На Ванда-Гуніадських руднях — руду, з якої витоплюють крицю найвищого гатунку; округи Гатубега, Лідвазеля і Петросинії багаті на кам'яне вугілля. Нарешті, в містечку Офенбанії, в Торанфальві з допомогою примітивних пристроїв наминають щороку золотого піску на два мільйони франків.

Але населення не навчилося користуватися щедрими розсипами природних дарів. У найбільших центрах Трансільванії, в Торочко, Петросинії, Лонії, ще можна побачити де-не-де сучасний комфорт: зручні споруди, склади, крамниці, робітничі квартали, будинки, оточені верандами й прикрашені балконами.

У Версті ж і у Вулкані нічого цього нема.

В цьому закутку Трансільванії не розмовляють ні по-німецькому, ні по-угорському, а лише по-румунському. Цією мовою розмовляють і осілі в деяких селах Комітату цигани, які засвоюють переважаюче наріччя країни, де вони оселяються, так само, як і релігію. Вони утворюють у Версті особливий клан на чолі з воєводою.

У Вулкані перебуває священик, який виконує треби й у Версті.

Між обома сільцями відстань півмилі.

Цивілізація подібна до води й повітря. Досить їй зробити пролам, як вона проникає в усі закутки і змінює весь лад життя.

Але цю південну частину Карпат не осяяв ще жоден життєдайний її промінь.

Елізе Реклю сказав про Вулкан, що «це останній етап цивілізації в долині волоської Сили». Верста ж — одне із найвідсталіших сіл у комітаті Колошвара. Втім, нема чого й дивуватися! Тут кожен народжується, живе й умирає, так і не побувавши за межами рідної долини.

Та ба, зауважить читач, у Версті живе шкільний учитель і суддя! Звичайно. Але Гермод може передати лише ті знання, які сам опанував: навчити всього потроху — читати, писати й рахувати. Цим і обмежується його власна освіта. В царині історії, географії й літератури він знає лише народні пісні й легенди своєї країни. Але тут його запаси невичерпні, і він сумлінно переказує їх своїм нечисленним учням.

Тепер кілька слів про суддю.

Біро, румун Кольтц, маленький чоловічок років п'ятдесяти п'яти — шістдесяти, міцний, кремезний, як усі нагоряни. Короткий, прихоплений сивиною чуб ховав його капелюх із широкими крисами. Він носив широкий пояс із класичною пряжкою, безрукавку й короткі, на випуск шаровари, заправлені в шкіряні чоботи.

Це був радше місцевий старшина, ніж суддя, хоча на ньому лежав розгляд суперечок і непорозумінь між сусідами, й над усе він дбав про повновладне й небезкорисливе управління своїм сільцем.

Усі гендлі, купівлі, продажі обкладалися даниною на його користь, не кажучи вже про мито, що брали з кожного перехожого туриста або торговця.

Завдяки своєму заздрому становищу Кольтц зібрав собі грошву й уник пазурів лихварів, які обплутали більшість селян комітату. Він мав посіви, пасовиська, виноградник, з якого продавав надлишок вина.

Ясна річ, найкращий будинок у селі належав панові Кольтцу.

Він був удівцем і жив із донькою, красунею Миріотою, якою захоплювалися всі, від Версти до Вулкана й навіть далі. Вона могла б із честю мати язичницьке ім'я Флоріки, Дайни, Доріцеї, які так любляють волохи. Але ні, її називали Миріота, що означало «маленька овечка».

Та ця «овечка» виросла й стала тендітною двадцятирічною дівчиною, з білявими кучерями й м'якими чорними очима. Їй надзвичайно пасувало місцеве вбрання: біла сорочка, гаптована червоними нитками біля коміра, на вилогах і плечах; спідниця, стягнута поясом із срібними застібками; катринця — подвійна фартушина з синіми й червоними пасмугами; маленькі жовті чобітки; легка хустина на голові, з-під якої спадали довгі коси, переплетені стрічкою з підв'язаним намистом.

Так, вродлива дівчина й на додачу багата для загубленого в Карпатах сільця. А яка з неї господиня? Певно ж вона тримає все господарство батька. Чи освічена? Як би сказати? В школі Гермода її навчили читати, писати й рахувати, а далі наука не пішла. Зате вона чудово знає всі трансільванські перекази й саги. Коли хочете, розповість вам про лойніке, скелю Діви, з якої кинулась молода принцеса, рятуючись од татарви; легенду про Драконів грот у долині Короля; легенду про фортецю Діви, споруджену «за часів фей»; дегенду про Детунаті, про ту гору, де в горобині ночі сам^{*}біс грає на скрипці, та інші.

Багато парубків зітхало за Миріотою, забуваючи навіть, що вона багата спадкоємиця, єдина дочка першої особи в сільці. Та й залицятися до неї означало гайнувати час. Вона була нареченою красеня Миколи Дека, казенного лісника, який подобався батькові завдяки своєму нив'ю, а доньці — молодістю, звагою і красою.

Весілля мали справити тижнів за два, в середині наступного місяця. Дядько Кольтц не скупився і хотів влаштувати бучний банкет. Після шлюбу мав переїхати в будинок тестя, й тоді з таким захисником Миріота, напевне, перестане здригатися й боятися скрипіння дверей і тріску меблів під час довгих осінніх ночей.

Щоб завершити перелік «аристократів», треба ще згадати учителя Гермода й лікаря.

Гермод, товстун п'ятдесяти п'яти літ, з окулярами на перенісці та незмінною порцеляноювюю люлькою в роті. Він із принципу забороняв писати металевими перами й цілими днями виготовляв їх для учнів із гусячого пір'я. Для нього найважливіше в навчанні був насамперед гарний почерк. Освіта була десь на другому місці. Нам уже відомо, які знання мали цілі покоління хлопчиків і дівчаток у його школі.

Тепер черга за лікарем Патаком... Звідки ж, здивується читач, у такому маленькому, занедбаному сільці лікар?

Це правда. Але треба знати, що тут означало це слово. Патак, маленький, опасистий, на коротких ніжках чоловічок, лікував населення з дивовижною самовпевненістю не тільки у Версті, а й в окрузі, й мав таке ж довір'я у людей, як і вівчар Фрік. Він продавав порошки й пігулки, але такі недіткливі, що вони не могли завдати шкоди хворим, які видужували б і самі.

Між іншим, жителі гори Вулкану відзначаються своїм здоров'ям. Повітря тут чисте, пошесті не знані; вмирають люди тому, що настав час; смерть навідується і в найщасливіші куточки світу. Лікар Патак, — так, його справді називали лікарем, — не здобув ні медичної, ні навіть фармацевтичної освіти. Це був одставний службовець, який відбирав на кордоні у мандрівників карантинні посвідчення. Але непримхливому населенню Версти і його було цілком достатньо. Треба додати, що Патак мав ще славу філософа. Він глузував із марновірства селян. І висміював їхні перекази. Якщо хто в його присутності казав про те, як страшно підійти до замку, він сміливо зауважував:

— Дозвольте мені піти подивитися зблизька ваші руїни.

Але ніхто не міг запропонувати лікареві таке ризиковане діло, й замок лишався огорнутий непроникною таємницею.

IV

За кілька хвилин новина, принесена вівчарем, поширилась на все сільце. Дядько Кольтц із дивовижною руркою в руці, Нік і Міріота зайшли в будинок. На вулиці стояв Фрік, оточений двома десятками чоловіків, жінок і хлоп'ят. До них приєдналося кілька циган, таких же допитливих, як і селяни. Всі розпитували вівчаря, і він відповідав з почуттям власної гідності.

— Так! — повторював він. — У замку дим... І він снуватиметься доти, поки не залишиться жодного каменя.

— Хто ж міг там запалити? — спитала, сплеснувши в долоні, стара жінка.

— Біс, — одповів Фрік, — а він уміє краще підтримувати вогнища, ніж гасити їх.

Кожен запевняв, що виразно бачить вогонь, хоча на такій відстані неозброєним оком розгледіти його несила.

Враження, викликане подією, було незвичне, та воно й зрозуміло. Хай читач уявить собі стан розуму марновірних жителів Версти, й він збагне все подальше. Я, певна річ, не закликаю вас вірити в надприродне, але прошу пам'ятати, що населення було безмежно забобонне. Страх, навіюваний не-обжитим замком, мав перекинутися на жах з однією лише думкою, що там живуть химери.

У Версті, звісно, існував свій клуб, куди на дозвіллі селюки збиралися поговорити про се про те; це був головний і, власне кажучи, єдиний готель, який утримував єврей Йона, добрий чолов'яга років шістдесяти, із симпатичним, доволі класичним обличчям.

Він охоче позичав нужденним невеличкі суми, не вимагаючи великої застави й надмірних відсотків, але любив, щоб йому платили в точно визначений термін.

Дай Боже, щоб усі, що живуть у Трансільванії, євреї були такі поступливі, як шинкар Йона.

На жаль, такий Йона — рідкісний виняток. Його одноплемінники й товариші за професією, — адже всі вони шинкарі, — працюють лихварями й загрожують пустити з торбами румунського селянина.

Потроху ґрунти корінних жителів переходять до рук зайд. Євреї-лихварі, не отримуючи вчасно відсотків, заволодівають заставленими мастками, й Бог відає, чи не виявиться обітована земля не в Іудеї, а в Трансільванії?

Готель «Король Матвій» містився навпроти будинку судді в маленькій, старій, почорнілій од віку одноярусній споруді, дуже гарній збоку завдяки навколишній зелені. В першій великій кімнаті стояли столи й лави, шинкваси зі стравами й пляшками та конторка, за якою поважно сидів Йона.

Два вікна з фасаду виходили на терасу; із двох інших, на протилежній стіні, одне було суціль укрите диким виноградом і не пропускало світла, з другого ж відкривався чудовий краєвид на нижню долину Вулкану з гучним водоспадом Наяд.

Праворуч од залу містилося з півдюрини маленьких номерів для нечастих мандрівників, які бажали перепочити перед кордоном. Вони мали тут завжди гостинний прийом із боку уважливого й послужливого шинкаря. Сам же Йона перебував у маленькій комірчині із слуховим вікном.

У цьому готелі в достопам'ятний вечір 29 травня зібрались усі мудреці сільця: пан Кольтц, учитель Гермод, лісник Нік

Дек, десь близько дюжини найшанованіших селян і вівчар Фрік, якому належало серед них не останнє місце. Лікаря Патака не було з-поміж присутніх. Його нагально викликали до одного старого пацієнта. Він пообіцяв неодмінно з'явитися на збори, тільки-но подасть допомогу недужому.

Очікуючи на нього, в клубі випивали й закусували, обговорюючи події тривожного дня. Йона спритно обслуговував гостей, подаючи одним кукурудзяну кашу з молоком, яку ще називали мамалигою, іншим наливав міцні напої, що їх румуни випивають, мовби джерельну воду.

Треба сказати, що шинкар Йона підносив лише «до тарілки», тобто тим, хто сидів. Він давно помітив, що відвідувачі п'ють набагато більше, коли сядуть за стіл, аніж ті, що стоять. Сьогодні торгувалося жваво, табуретки доводилося брати з бою. Йона не встигав поповнювати спустошені склянки.

Було вже пів на дев'яту вечора. Гомоніли до присмерку, але так і не дійшли згоди. Все зійшлося на одному: якщо Карпатський замок обжитий невідомими, то він так само небезпечний для сільця, як порохівниця, що стоїть біля міської брами.

— Це дуже важливо! — мовив пан Кольц.

— Дуже! — ствердив учитель між двома затяжками.

— Дуже таки важливо! — повторили присутні.

— Ніхто не заперечуватиме, — вів далі Йона, — що репутація замку й так нам нашкодила...

— А тепер буде ще гірше! — вигукнув учитель Гермод.

— Мандрівники в нас нечасті гості, — зітхнув суддя Кольц.

— А віднині їх і не чекай! — зітхнув слідом за ним Йона.

— Багато хто збирається покинути свій край, — завважив котрийсь відвідувач.

— Я перший, — сказав один із навколишніх селян. — Ось тільки продам виноградники.

— Які, добродію, ніхто не купить, — заперечив шинкар.

Ось до чого призвів страх за свою шкуру мирних пожильців.

Крім почуття жаху, селян діяли побоювання й за свої капшуки. Зникнуть мандрівники — і впадуть прибутки в Йони. Не буде перехожих — і Кольц втратить мито, яке й так уже значно зменшилося. Не буде покупців на маєтки — й хлібороби не зможуть продати ґрунти навіть за низькою ціною. Таке сумне становище тривало роками й загрожувало

ще більшим погіршенням. Справді, якщо всі уникали місцевості тоді, коли духи поводитися спокійно, що ж буде тепер, коли вони виказали свою присутність?

Фрік мовив нерішучим голосом:

— Може, слід би...

— Що? — спитав дядько Кольтц.

— Піти подивитися, господарю...

Присутні презирнулися між собою, потім опустили очі. Ніхто не відповів.

Мовчанку порушив Йона.

— Ваш вівчар, — твердо сказав він, — підказав один-єдиний вихід із скрутного становища.

— Піти в замок?

— Так, друзі, — мовив шинкар, — якщо дим снується із димаря башти, там вогонь, а коли вогонь, то його запалила чиясь рука...

— Рука, а чи не лапа з пазурами?.. — відказав старий селянин, похитуючи головою.

— Рука чи лапа, — сказав шинкар, — хіба не однаково? Треба дізнатись, що воно за штука. Вперше після від'їзду барона Рудольфа Горца з димаря снується дим.

— А можливо, — висловив здогад дядько Кольтц, — дим і раніше був, тільки ніхто його не помічав?..

— Ну, я вже в це ніколи не повірю, — захвилювався учитель Гермод.

— Навпаки, це цілком можливо. Адже ми не мали підзорної труби, то й не знали, що відбувається в замку.

Зауваження було слушне. Диво, можливо, сталося вже давно, але воно услизало навіть од пильного ока вівчаря. Та хоч би як там було, давно чи недавно, живі істоти нині населяли Карпатський замок. Сусідство з ними навівало нездоланне занепокоєння селян Вулкана й Версти.

Учитель засумнівався:

— Як, друзі, ви гадаєте, що в замку мешкають живі істоти? Невже спало на думку комусь залізти в замок? Що їм там потрібно? І як вони туди втрапили?

— Хто ж, вам здається, там перебуває?

— Надприродні сили, — відповів учитель тоном, що не припускає заперечення. — Там, у замку, блукають духи, привиди, можливо, навіть кровожерні ламії, які обертаються на чарівних жінок.

Усі погляди лякливо прикипіли до дверей, вікон, каміна, мовби очікуючи, чи не з'явиться в якомусь кутку злий дух, згаданий обізнаним учителем.

— А все-таки, друзі, — підсумував Йона, — коли там оселилися духи, то навіщо їм потрібний вогонь! Не заходилися ж вони готувати собі вечерю?

— А чаклунство? — відповів вівчар. — Ви забули, що для чаклунства потрібен вогонь!

— Ну, ще б пак... — самовпевнено підтримав його вчитель. Доказ був неспростовний. Всі погодилися з ним.

Досі Нік Дек не встрявав у розмову. Він лише пильно прислухався до теревенів.

Стародавній замок, огорнутий таємницею, викликав у нього завжди повагу, змішану з допитливістю. Він був таким же легковірним, як і кожен селянин Версти. Незважаючи на це, хоробрий лісник неодноразово висловлював намір пробратися в замок.

Миріота, певна річ, скільки стачало сил, не згоджувалась із його вигадкою. Він міг би піти в розвідку, коли б ще був вільною людиною. Але наречений уже не належить собі; треба бути божевільним або не кохати нареченої, щоб віддати себе в лабета небезпеки. Краля дуже боялася, щоб в один прекрасний день мужній Нік не здійснив свого задуму. Добре, що досі він висловлював лише намір це вчинити. Та якби він рішуче й на весь голос заявив про своє бажання, ніхто, навіть Миріота, не зміг би його відмовити. Він був хлопець гарячий і наполегливий. Миріотою опанував би жах, коли б вона довідалась, які думки роїлися в голові Ніка.

Втім, Нік мовчав, й ніхто не підтримав вівчаря. Хто, сповна розуму, наважиться піти в замок, надто за нинішніх умов? Кожен старався висунути ті обставини, які стоять на заваді. Суддя був застарий, йому не до снаги. Вчитель не міг залишити школу, Йона — шинок, Фрік — овець, інші селяни — господарство.

Ні! Мало хто згоден пожертвувати собою. В кожного виникала та самісінька думка: «Божевільний, хто наважиться піти в замок; навряд чи звідти він повернеться».

Зненацька відчинилися двері, й це змусило здригнутись усіх присутніх. Прийшов лікар Патак, якому судилося стати свідком останнього зітхання небіжчика.

— Нарешті! — зрадів суддя Кольц.

Лікар Патак, потискуючи руки зліва і справа, вибухнув іронічно-ущипливими словами:

— Ви все про замок?.. Вас цікавить чортове гніздів'я? Ах, ви, боягузи!.. Та коли йому хочеться пускати дим, хай собі пускає на здоров'я. Хіба наш мудрець Гермод не курить цілими днями? Вся країна від цього жаху зблідла. Я тільки й чую під час огляду хворих про печі, які опалюють примари. І хай вони там гріються, коли схопили кашель або нежить. А може, вони випікають хліб для замогильного життя? Що ж, і там, видно, треба щось їсти, коли вірити в потойбічний світ. Я думаю, що небесні хлібопеки вшанували замок своїми високими відвідинами.

Присутні невдоволено слухали потік жартів вільнодумця.

— Отож, лікарю, ви зовсім не рахуетесь з цією пригодою?— спитав суддя.

— Аніскілечки, пане Кольтц.

— Пригадайте, ви запевняли, що не побоялися б піти в замок?

— Я? — озвався лікар якось розгублено.

— Так, ви. І не раз, а стократ, — підтримав учитель.

— Звісно. І коли вам треба, я це повторю.

— Навіщо повторювати? Слід виконувати обіцянку, — сказав Гермод.

— Виконувати?..

— Так, ми вас просимо, — додав пан Кольтц.

— Розумієте, друзі... Звичайно... Така пропозиція...

— Гарзд, — мовив шинкар, — якщо ви крутите хвостом, то ми не впрошуємо, а вимагаємо!

— Вимагаєте?

— Так, лікарю!

— Ви занадто суворі, — сказав суддя. — Не треба чогось вимагати від Патака... Ми знаємо, він людина слова... Коли сказав, що піде, то він і піде... хоча б задля того, щоб прислужитися своєму селу й краю.

— Як, це серйозно? Ви хочете, щоб я пішов у замок? — спитав, збліднувши, мов полотно, лікар.

— Так, вам тепер не відкрутитися, — категорично мовив Кольтц.

— Я вас прошу, дорогі товариші, будь ласка, поміркуйте самі...

— Ми вже все обміркували, — відповів Йона.

— Будьте розважливі. Навіщо мені туди йти? Що я там побачу цікавого? В замку, напевне, оселилися добрі люди, й вони нікому не заважають.

— От і чудово, — сказав учитель, — якщо там, по-вашому, добрі люди, вам нічого боятися і ви їм можете чимось допомогти.

— Звичайно, коли б я їм був потрібний, коли б вони мене попросили, я б аніскільки не вагався б. Та сам я не нав'язуюсь і дарма ні до кого не ходжу.

— Вам заплатимо за турботи, й навіть погодинно, — за-свідчив Кольцц,

— Хто ж це мені заплатить?

— Я... Ми... Скільки ви втратите! — обізвалися мало не всі присутні.

Очевидно, лікар, незважаючи на своє фанфаронство, був такий же боягуз, як і його земляки.

Тепер він опинився у скрутному становищі. Дуже вже йому не хотілося розлучатися з репутацією вільнодумця й хороброї людини. Іти ж у замок, навіть коли йому заплатять за згаяний у дорозі час, лікар не наважувався нізащо. Він намагався спекатися неприємного доручення за якогось слушного приводу, але його розбили за всіма статтями.

— Слухайте, лікарю, — сказав учитель, — ну, що ви відмовляєтеся? Адже ви не вірите в духів?

— Ні-ні... не вірю!

— Отож, коли в замку не духи, то там живуть люди, й ви з ними познайомитеся.

Докази вчителя відзначалися логічністю; заперечувати було дарма.

— Правда твоя, Гермоде, — погодився й лікар. — Але мене можуть там затримати.

— Це означатиме, що ви зустріли гарний прийом, — відповів Йона.

— Звичайно... А зненацька я буду потрібний тут?

— Ми всі цілком дужі, — сказав пан Кольцц. — У Версті нема жодного хворого звідтоді, як ви видали останньому пацієнтові проїзний квиток на той світ.

— Ну, не відпирайтеся... Згодні ви піти в замок чи ні? — спитав шинкар.

— Ну, ні, — відповів лікар. — Не думайте тільки, що я злякався. Ви добре знаєте, що я в чортівню не вірю. А просто ваша вимога безглузда. Так, безглузда. Ні, я не піду в замок з'ясовувати, звідки снується дим, якого, може, там немає зовсім!

— Ну, тоді піду я! — рішуче сказав Нік Дек.

— Ти... Ніку? — ужаснувся Кольтц.

— Так, але за умови, що зі мною вирушить і Патак...

Почувши своє ім'я, лікар із жаху підскочив на табуретці.

— Чи ви не збожеволіли, лісниче?.. Я... іти з вами? Звичайно... Приємна прогулянка... Але зовсім бездумна... Та ви не знаєте, Ніку, що до замку нема ніякої стежки! Ми туди не доберемося!..

— Я сказав, що піду в замок, — відповів Нік Дек, — і піду!

— То ви, але я цього не казав! — вигукнув сердито лікар.

— Ні... і ви сказали, — заперечив Йона.

— Так, так! — воднодуш вигукнули присутні.

Патак, загнаний на слизьке, не знав, як їх спекатися. Він тепер глибоко розкаювався у своїй хвальковитості. От уже не чекав, що доведеться так поплатитися за необачні слова! Але йому не хотілося втратити авторитет і стати посміховиськом на всю округу.

— Що ж, коли ви наполягаєте, то я піду з Ніком, хоча це без будь-якої користі.

— Молодець, лікарю, молодець! — похвалило товариство.

— Коли ж ми вирушаємо, лісниче? — спитав Патак. Хоч як він бадьорився, але в голосі відлунювала бентега.

— Завтра вранці, — відповів Нік.

У шинку запала непорушна мовчанка, що свідчило краще за слова про хвилювання, яке охопило всіх. Склянки й пляшки спорожніли, але ніхто не ворухнувся, ніхто не виходив із залу й не збирався додому, хоча було пізно... Йона вирішив скористатися загальною розгубленістю й відкоркувати ще пляшечку-другу.

Зненацька серед могильної тиші пролунали виразні повільні слова:

— Миколо Деку, не ходи завтра до замку! Не ходи! Інакше тебе спіткає нещастя!

Кому належали ці віщі слова? Хто їх виголосив? Можливо, злий дух, привид, сам чорт.

Присутні закам'яніли від панічного страху.

Найхоробріший з усіх Нік Дек наважився з'ясувати загадкове явище. Він подолав у собі жах і зазирнув за шафу. Там нікого не було. Він обійшов усі номери, й теж марно. Тоді повідчиняв двері на вулицю й пожадливым поглядом окинув усе навкруги. Ні душі...

За кілька хвилин пан Кольтц, учитель Гермод, лікар Патак, Нік Дек, вівчар Фрік та інші залишили гостинний шинок. Йона поквапився міцно-міцно замкнути двері.

Цієї ночі односельці Версти особливо старанно оглянули замки й засуви та забарикадувалися в домах.

Паніка панувала в сільці.

V

Наступного ранку, десь о 9-й годині, Нік Дек і лікар Патак зладналися в дорогу. Лісник вирішив піднятися схилом Вулкану й триматися найкоротшого шляху до Оргальського плоскогір'я.

Довкола тільки й мови, що про замок. Населення було схвильоване подіями, а деякі цигани збиралися залишити країну.

Повсюдно пошепки оповідали про дим і таємничий голос. Кому б він належав, як не чортові? Душ п'ятнадцять, і то не шалапутів, а людей, гідних цілковитого довір'я, чули його своїми вухами. То були страшні, з погрозою сказані слова лісникові. Ніхто ж не міг не розчутися...

Без сумніву, Нік Дек мав попередження, що йому не буде добра, коли він не зречеться свого небезпечного задуму.

А тим часом молодий лісник старанно лаштувався в дорогу, хоча всі його заповзято відмовляли, незважаючи на нездоланне бажання пролити світло на таємничу історію. Нещасна Миріота, плачучи, благала нареченого відмовитись од непевної справи. До пророчих слів цей вчинок був більш аніж ризикований, тепер він став просто божевільним. І от, трохи не в переддень весілля Нік нехтує життям і не слухає благань своєї нареченої, яка падає йому в ноги.

Ні заклинання друзів, ні ридання Миріоти не зупинили лісника. Та, втім, ніхто й не здивувався. Його напористість усі знали. Він сказав, що піде в Карпатський замок і ніхто не примусить його змінити раз назавжди ухваленого рішення, навіть погрози таємничого голосу.

Так, він піде в замок, бодай би це й коштувало йому життя!

Коли настала година розлучатися, Нік Дек востаннє пригорнув нещасну дівчину.

А лікар Патак? Цей вимушений супутник лісника намагався визволитися, але даремне.

Він покликався на голос, який забороняв вирушати до замку.

— Ця погроза стосується лише до мене, — відповів йому Нік Дек.

— А коли з тобою, лісниче, станеться нещастя, воно не позначиться на моїй долі?

— Позначиться чи ні, ви обіцяли іти зі мною — і підете.

Пересвідчившись, що Ніка не відмовити, усі односельці Версти погодилися, що лікар має його супроводжувати. Удвох все-таки спокійніше.

З відчаєм у душі лікар мав поступитися. Але він дав собі слово скористатися з першої зручної нагоди, аби змусити вернутися безстрашного Ніка.

Отже, Нік Дек і лікар Патак вирушили в небезпечну подорож. Пан Кольтц, учитель Гермод, Фрік, Йона провели їх до великої дороги.

Тут Кольтц востаннє поглянув у підзорну трубу, з якою він не розлучався. Диму більше не розгледів: часом не залишили духи замок, упевнившись у непохитності Дека?

Потиснувши руки на прощання, Дек, ведучи за собою лікаря, зник за пагорбом.

Молодий лісник був у похідному вбранні, що складалося з кашкета з козирком, куртки з паском, за який він засунув мисливський ніж, та із шароварів, заправлених у високі чоботи. Збоку теліпалася порохівниця, на плечі висіла рушниця. Він мав славу, й не дарма, влучного стрілка.

У дорозі їх могли перестріти волоцюги, яких завжди багато на кордоні, й кровожерні ведмеді. Треба повсякчас бути напоготові.

Лікар також мав зброю. В нього був старий револьвер, що давав три осічки на п'ять пострілів, і маленький топірець, який він узяв у лісника про всяк випадок, коли доведеться прорубувати стежку в густому чагарнику. Обидва несли козуби з провізією.

Нік і лікар простували вздовж Ніяди, її правим берегом. В ті далекі часи, коли барон Рудольф Горц жив у замку, сполучення між замком і сільцем підтримувалось вузькою стежечкою, протоптаною саме в цьому напрямку. Але звідтоді минуло двадцять років, і від стежки не зосталося й сліду.

— Бачиш, лісниче, — мовив лікар, — до замку немає й підходу.

— Буде, — відповів Нік Дек.

— Це легко сказати, Ніку.

— І легко зробити, лікарю.

— Отже, ти не передумав?

Лісник лише хитнув головою й рішуче подався вперед.

Лікаря охопила незборима спокуса скористатися випадком і повернутися назад, але Нік мовби відгадав його намір і, обернувшись, кинув на боягуза такий погляд, що той мимохить поплентався за своїм катом.

У лікаря Патака лишалася єдина, остання надія: він сподівався, що Нік заблудиться в цьому лісовому лабіринті, де йому ніколи не доводилося бувати у справах служби. Але той мав чималий досвід у своєму ремеслі: він особливим чуттям міг відгадати напрямок.

Нашим мандрівникам випало продиратися крізь лісові хащі. Гілля шмагало в обличчя, але Нік не зважав на біль і подряпини. Це тільки сповільнювало рух, що зовсім не задовольняло мандрівників, бо вони мали на меті дістатися в замок засвітла, оглянути його й вернутися додому на ніч.

Тому лісник сумлінно орудував сокирою, прокладаючи шлях. Колуче гілля падало наліво й направо під його вправними ударами. Лікар здригався від тріску кожної зламаної гілляки; тепер він не відважився б сам вертатися і ступав слідом за Ніком, щоб не відстати ні на крок. Дорога була справді тяжка, вони раз у раз натикалися на купи звалених грозою дерев. Та дужий і спритний лісник долав усі перешкоди.

Але опасистий, коротконогий лікар, із великим животом і короткою шиєю, чмихав, сопів, падав, і Ніку весь час доводилося його підтримувати.

— Побачиш, Ніку. Я зламаю собі ногу, — повторював він.

— Ви її підрихтуєте.

— Слухай, ліснице, не впирайся. Вернімося!

Але Нік мовби його не чув — бадьоро простував уперед.

Десь о пів на четверту вони вийшли на узлісся.

Нік не міг відмовити лікареві в перепочинку. Та й голод уже давався знаки. Вони сіли в затінку на березі струмка, дістали закуску й баклагу з життєдайною рідиною.

Досі лікареві не вдавалося погомоніти з Ніком. Тепер він хотів винагородити себе за довге мовчання й завів розмову з небалакучим лісником.

— Поміркуємо серйозно, ліснице, — запропонував лікар.

— Давай, — відповів Нік Дек.

— Гадаю, ми розташувалися тут, щоб перепочити?

— Звісно.

— Раніше, ніж повернути назад?

— Ні, рушити вперед...

— Не будь таким упертим, Нік. Ми вже йдемо шість годин. І ледве подолали півшляху.

— Це ще один доказ того, що нам не можна втрачати ні миті.

— Але настане ніч, доки ми дістанемося замку. І чи не здурів ти остаточно — ми зайдемо в руїни за темряви. Може, краще нам у дорозі десь заночувати й дочекатися світанку.

— Ми зачекаємо...

— Отже, ти не згоден вертатися?

— Ні.

— Помізькуй, ми втомлені, голодні. Нам би сидіти в затишній кімнаті за смачною вечерею і заснути в м'якій постелі. А ти хочеш перебути ніч просто неба.

— Так, коли якась завада стане на шляху до замку.

— А коли її не виявиться?

— Тоді ми ночуватимемо у фортеці.

— Ночувати в замку! — аж сахнувся з жаху Патак. — Ти що, жартуєш, лісничче! Невже ти думаєш, що я погоджусь сидіти ніч у проклятих руїнах?!

— Згодитесь, інакше доведеться одному залишитися надворі.

— Одному, лісничче! Це не передбачалося жодними умовами. Якщо вже нам розлучатися, то я ладен зараз же піти назад у село.

— Ми домовлялися, лікарю Патак, що ви йтимете слідом за мною до самісінького кінця.

— Удень — так, уночі — ні!

— Що ж, вертайтеся. Та дивіться, щоб не заблукали.

А цього найбільше й боявся лікар, який не звик орієнтуватися в лісах. Взагалі йому випадало лишитися самому темної ночі. Краще вже йти із лісником до замку, але з твердим наміром не вступати в його межі потемки. І лікар спробував ще раз зламати впертість Ніка.

— Ти знаєш, Нік, що я ніколи не полишу тебе самого. Оскільки ти неодмінно хочеш бути в замку, то і я піду з тобою.

— Гарні твої запевнення, лікарю.

— Але ще одне слово, Нік. Пообіцяй мені, що ти не зайдеш у замок.

— От що я вам скажу, лікарю. Я зроблю все можливе й неможливе, щоб потрапити в нього; я не відступлю ні на крок, доки не довідаюся, що там коїться.

— Що ж там може бути?

— Я не знаю. Та коли я поставив перед собою мету, то довідаюсь.

— Ще треба дістатися того чортового замку! — бурчав лікар. — Я гадаю, нам сьогодні його не бачити.

— Побачимо, — відповів Нік. — Далі сосняк не такий густий.

— Але гора набагато крутіша.

— Ну й що?

— Я чув, що там водяться ведмеді.

— У мене рушниця, у вас пістолет, лікарю. Чого нам боятися?

— А коли настане ніч, ми не заблукаємо?..

— Ні, не заблукаємо, з нами вже наш провідник...

— Провідник? — злякано мовив лікар, кидаючи навколо боязливі погляди.

— Так, провідник, — повторив Нік, — це річка Ніяда. Якщо ми підемо її правим берегом, то видряпаємося на вершину, де вона бере початок, і я думаю, що ми досягнемо замкової брами години за дві, коли не забаримося.

— Ці дві години не обернулись би нам шістьма!

— Ну, рушаймо!

— Гаразд, Ніку, гаразд, хоча ми перепочивали кілька хвилин...

— Ні, цілих півгодини. Востаннє наказую: рушаймо!

— Та в мене ноги мов налиті оловом. Я ж не такий молодий, як ти. Дивись, геть порозпухали. Безжальна ти людина, Ніку!

— Ви, Патак, зрештою, набридли мені, можете йти на всі чотири боки. Щасливої дороги!

І Нік Дек рішуче підвівся.

— Бога ради, лісниче, вислухай...

— Ваші теревені?

— Вже пізно. Заночуємо тут, а завтра підемо далі...

— Лікарю, повторюю вам, я маю намір заночувати в замку.

— Ні, — крикнув лікар, охоплений страхом. — Ні, цього не станеться, я не допущу!

— Ви?

— Так, я учеплюсь у тебе... відтягну звідти... поб'ю...

Нещасний лікар Патак почав забалакуватися з переляку.

Нік Дек навіть не відповів йому і, скинувши рушницю, стрімко попрямував до річища Ніяди.

— Зачекай, зачекай!.. Це чортяка, а не людина... Ще мить...
У мене набрякли ноги...

Але лісник навіть не обернувся, й лікар кинувся за ним бігцем. Була четверта година. Сонячні промені освітлювали горішне гілля сосон. Нік Дек вирішив правильно: не можна баритися. В лісі хутко стало темніти. Грунт, засипаний глицею, дуже слизький, сходження прямовисне й тяжке. Ніку щохвилини доводилося допомагати лікареві, підтримувати його на особливо крутих місцях. Патак уже більше не сперечався, він покірливо ступав за своїм мучителем, боячись лише одного — відстати й залишитися самому.

Зате хаші помітно ріділи; невисокі дерева стояли окремими гуртиками, не затруднюючи проходу.

Бурхлива Ніяда, берегом якої вони простували, поступово переходила в тихий дзюркотливий струмочок. За кілька сот футів над останнім узвишшям красувалося Оргальське плоскогір'я, увінчане будівлею.

Нік Дек, напруживши останні зусилля, досяг його нарешті. Лікар знемагав од виснаження й хвилювання. Бідолаха не міг навіть ступити двадцять кроків і впав, мов сніп.

У лісника невідомо де поділася втома. Він роздивлявся зубчасту загорожу, захищену глибоким ровом, жадібно озирав замок, який пощастило йому побачити зблизька... Єдиний підйомний міст, що прилягав до підземного хідника, був закиданий камінням.

Довкола тиша й пуста.

Пригаслий день кволо освітлював невиразні обриси замку. Ніхто не виходив із підземелля; нікого не було ні на вежі, ні на терасі, що оточувала перший ярус. Вигадливу флюгарку на димарі, поїдену віковичною іржею, не огортала й найменша цівка диму.

— Ну, що, ліснице, — спитав лікар Патак, — ти зрозумів, що нам не перебратися через рів, аби потрапити до підземного хідника?

Дек не відповів. Він згодився, що доведеться ночувати біля замку.

За темряви нічого й думати спускатись у рів, щоб урвищем пробратися за огорожу. Найрозумніше дочекатися світанку і все робити завидна.

Так і вирішили — на прикрість лісникові й на велику радість лікареві.

Срібний серп місяця зник із небосхилу майже відразу після заходу сонця. Хмари, що напливли зі сходу, поглинули невиразне сутінкове світло. Тіні, що підіймалися знизу, огорнули вершини. Запанувала темрява й сховала обриси замку.

Ніч надходила темна, без зірок. Але ніщо, на радість Ніка Дека й лікаря, які влаштувалися ночувати просто неба, не віщувало ні грози, ні дощу.

На кам'янистому Оргальському плоскогір'ї не було жодного гайка. Лише де-не-де ріс низенький чагарник, який не міг захистити від нічної прохолоди, що відчувалася на такій висоті.

Доводилося миритися з цими незручностями та якимось перетерпіти до світання.

— У нас багатий вибір... щоб влаштуватися найгірше, — буркотів лікар.

— Ви чимось невдоволені? — спитав Нік Дек.

— А що, ні?.. Чудове містечко, щоб схопити нежить або ревматизм, од якого не вилікуєшся!

Нічого собі міркування для репутації лікаря. Ах, як він засумував за своїм зручним будиночком із затишною спальнею, м'якою постілью з пуховиками й перинами!

На Оргальському плоскогір'ї розкидано безліч кам'яних брил. Нік Дек влаштувався за однією з них, яка захищала його від холодного північно-східного вітру. Лікар ліг поруч із ним.

Таке каміння часто трапляється на перехрестях доріг у волоських провінціях. Подорожній може там перепочити, а також утамувати спрагу із поставленої вгорі посудини, яку місцеві жителі щодня наповнюють водою.

Коли ще замок був заселений і на цій брилі стояла посудина, служники ніколи не забували міняти в ній воду. Але нині камінь заріс зеленим мохом, і скрізь було запустіння. Біля брили височів лише гранітний стовп — рештки старого розп'яття. Від поперечин zostалися тільки виїмки. Зрозуміло, вільнодумний лікар не міг припустити, що цей хрест захистить його від жахливих видінь. А втім, за дивним протиріччям, притаманним багатьом атеїстам, він майже вірив у існування чорта. В його голові мимохіть виникав сумнів, що чорт десь тут поблизу, що він сновигає в замку і що ні закритий підземний хідник, ні розведений міст, ні глибокий рів не завадять йому вийти й, коли заманеться, скрутити лісникові і йому, лікареві, шиї.

Згадуючи, що тут доведеться провести всю довгу ніч, лікар тремтів од жаху. Ні! Ні! Тортур йому не знести, найвідважніша людина не витерпіла б такого випробування!

Потім йому спала на гадку ще одна обставина, яку б він за інших умов зовсім не помітив. Сьогодні був вівторок, і жоден житель із комітату нізащо не вийде з будинку після заходу сонця, бо, коли вірити забобонам, цього дня духи надзвичайно лихі.

І от лікар Патак опинився у вівторок під вечір не тільки надворі або серед шляху, а й поблизу таємничого замку, за двітри милі від оселі. І тут йому треба дочекатися світанку... Коли він ще засяє для нього. Далєбі, вони ніби дратують диявола.

Лікар поринув у похмурі роздуми. Нік Дек спокійно відсьорбнув із баклаги кілька ковтків води й витяг шмат холодного м'яса. Лікар і собі взявся за трапезу. Четвертина гусака й ціла хлібина, щедро прилиті горілкою, втамували його голод. Але страх од цього аніскільки не зменшився.

— Тепер давайте спати, — сказав Нік Дек, вмошуючись біля підніжжя скелі.

— Спати, лісниче?

— Добраніч, лікарю!

— Добре тобі бажати добраніч. Боюсь я, що все це погано закінчиться!

Нік Дек не збирався вести розмову й нічого не відповів.

Звиклий завдяки своїй професії до ночівлі у лісі, він притулювся якнайзручніше до кам'яної брили й небавом заснув мертвим сном. Лікар лише позаздрив, почувши його хропіння.

Що ж до самого Патака, то він не міг ні на мить задрімувати. Незважаючи на велику втому, він весь час прислухався до тиші і вдивлявся в темряву.

Його зморена безсонням і хвилюванням уява не могла заспокоїтися. Що ж йому хотілося побачити в непроглядному мороці? Все й нічого: невиразні обриси навколишніх предметів, туманні хмари, що тяглися на обрії, ледве помітне громаддя замку. Йому здавалося, що скелі на Оргалі водять сатанинський танок. А що буде, коли вони зірвуться з місця, покотяться схилом і впадуть на двох божевільних, які намагаються потрапити в замок, куди всім наказана стежка?..

Бідолашний лікар випростався. Він прислухався до непевних звуків, схожих і на жалібний стогін, і на шепіт закоханих, і на притлумлене зітхання. Його лякав політ нічних

птахів, що вирушали на здобич. Він тремтів і обливався холодним потом.

Так минали довгі, виснажливі години до півночі. Якби лікар міг перемовитись коли-не-коли бодай словом, вилити страх, який жив у ньому, йому б одразу полегшало. Але Нік Дек спав сном праведника.

Було близько півночі, найжахніший час, коли нечисті духи справляють свій сатанинський шабаш...

— Що сталося?..

Лікар підхопився на ноги, не розуміючи, спить він чи не спить.

Справді, йому ввижається... ні, не ввижається, — він своїми очима бачить дивовижні форми, осяяні спектральними променями. Вони пересуваються з місця на місце, зводяться, нахилиються, сягають хмар.

Це якісь химери, дракони із змійними хвостами, гіпогрифи з широкими крилами, величезні упирі, які наближаються до нього, щоб розшматувати його своїми кігтями або проковтнути цілком. Зненацька все заворушилося на Оргальському плоскогір'ї — скелі, дерева на узліссі. І чітко в нічній тиші долинуло до нього нечaste бомкання дзвона.

— Дзвін!.. Замковий дзвін!

Так, він не помилився, це гув не дзвін на сільській церкві, звук якого летів би за вітром в інший бік, а саме дзвін у замковій каплиці.

Бомкання дедалі частіше... Воно не звістує про смерть... Ні, це б'ють на сполох... Нерівні, тривожні звуки викликають стоусте перелуння на трансільванському кордоні...

Лікар Патак закам'янів од жаху. Він відчуває, як холоне кров у його жилах.

Бомкання розбудило й лісника.

Він випростався тоді, як лікар Патак геть згорнувся в калачик і мовби вріс у землю.

Нік Дек насторожився. Його погляд намагався проникнути крізь темну запону, що огортала замок.

— Це бомкання... це бомкання, — повторював лікар Патак. — Це дзвонить чорт...

Бідолашний лікар признається, що вірить в існування чорта.

Раптом лунає рикання, схоже на те, яке видають морські сирени, коли заходять у порт. Гори здригаються від цього жахного ревища.

Потім із центральної вежі виривається цілий сніп сліпучого проміння. Яке вогнище може дати стільки світла, що залило все плоскогір'я?

Що це за проміння, яке запалює скелі й надає їм водночас якоїсь зловісної білини?

— Ні, ні! — кричить лікар. — Подивись, невже і я, як і ти, став трупом?

Справді, вони обидва схожі на мерців. Бліді обличчя, погаслі очі, що сховалися в орбітах, зеленавого відтінку щоки, волосся як мох, що вкриває, за словами легенди, череп повішених...

Нік Дек приголомшений тим, що він бачить і чує. В лікаря Патака, який перелякався на смерть, зсудомило тіло, чуб став дибки, розширилися зіниці.

Хвилину, не більше хвилини тривало це незбагненне явище. Затим дивовижне світло поволі зникло, рикання змовкло, плоскогір'я знову поринуло в тишу й безгоміння.

Обидва мандрівники вже й не думали про сон. Лікар, скутий жахом, і лісник, стоячи біля скелі, чекають світанку.

Які гадки западали в голову Ніка Дека, коли він спостерігав не зрозумілі для нього явища?

Але чи не довів уже тут він свою безстрашність, діставшись до неприступної межі й викликавши в розгніваних духів дивне явище природи? Невже земляки дорікатимуть йому за боягузтво, коли він повернеться додому, не довівши до кінця безглуздий задум?

Раптом лікар кинувся до нього, схопив за руку й почав переконувати глухим голосом.

— Ходімо! Ходімо!

— Ні! — відповів Нік Дек і зчепився з лікарем. Вони билися доти, поки Патак не впав, виснажений, на землю.

Жахлива ніч нарешті скінчилася. Стан душі лісника й лікаря був такий пригнічений, що вони не могли собі уявити, як пережили тяжкі часи перед світанням. З пам'яті вивітрилося геть усе, що передувало першому сонячному промінню.

Нарешті вершину Парінгу осяяло рожеве світло.

На збілілому небосхилі попливли легкі баранчики.

Нік Дек глянув на замок.

Він вимальовувався дедалі чіткіше й чіткіше. Вежа звільнилась од туману, що підіймався з Вулкану й огортав її; за нею поволі засвітилася каплиця, галерея, куртина, нарешті з лівого крила постав заповідний бук, його листя ворухилося від вранішнього вітерцю.

Нічого не змінилося від учорашнього дня. Дзвін висів не-порушно, як і старий феодальний прапорець. Дим не клубочився над кам'яними димарями. Загратовані вікна були наглухо зачинені.

Над замком літали птахи, вітаючи світанок радісним щебетом.

Нік Дек обернувся до головного входу в замок. Піднятий на прольоті розвідний міст затуляв підземний хідник, де з обох боків стояли кам'яні стовпи, що підтримували герб баронів Горців.

Невже лісник задумав довести до кінця свій ризикований захід? Так, його думки не похитнули всі жахи минулої ночі. Сказано — зроблено. Це був його девіз! І ні таємничий голос, що погрожував йому особисто у великому залі «Короля Матвія», ні незбагненні нічні явища — ніщо не завадить йому втрапити за мури замку.

За годину він устигне оглянути галерею, вежу й тоді, точно виконавши обіцянку, він повернеться до Версти й о 12-й годині буде вдома. Що ж до лікаря Патака, то він заціпенів. І нині був не здатний ні висловлювати будь-яке своє бажання, ні чинити опір — і взагалі йшов, куди його вели. Якщо він упаде, то йому вже не звестися. Жахи минулої ночі довели його до отупіння, і він уже не заперечував, коли лісник, показуючи на замок, сказав йому:

— Ходімо...

Тим часом настав день, і лікар міг би сміливо вернутися до Версти, не боячись заблукати в лісах. Та він не залишив свого супутника, бо втратив будь-яку ініціативу: це був нечулий труп.

Тому він безвідмовно слідував за лісником.

Тепер постало питання: чи можна дістатися в замок інакше, ніж через підземний хідник? Нік Дек сам вирушив на розвідку.

Куртина не мала жодної тріщини, обвалу чи виямку. Було навіть дивно, що старі мури так збереглися. Вони були надзвичайно міцні й товсті.

Не виявилось найменшої можливості піднятися до зубців, що увінчували їх на висоті сорока футів.

Здавалося, що Нік Дек, діставшись до Карпатського замку, нарешті має зректися думки подолати всі перешкоди на своєму шляху.

На щастя, а може й на нещастя, над підземним хідником містилася бійниця, або, точніше, отвір, у який колись давно

просували ствол кулеврини. За допомогою одного з ланцюгів підйомного моста, що сягав землі, дужий і спритний лісник зуміє, подолавши перешкоди, видряпатися до цього отвору. Якщо він ізсередини не загороджений ґратами, то сухорлявий Нік Дек пролізе через нього й, таким чином, проникне на подвір'я замку. Лісник зразу зрозумів, що в нього немає іншого способу, й у супроводі лікаря спустився навскіс внутрішнім схилом контрескарпу.

Невдовзі вони обидва дісталися дна заваленого камінням і зарослого дикими бур'янами рову. Ногу ставили навмання, ризикуючи наступити на отруйну змію, яких тут кишіла сила.

Серед рову, паралельно до куртини, тяглася канава; вона майже висохла, і її можна було переступити.

Нік Дек, зберігаючи присутність духу та дужість, усе робив розважливо, не кваплячись. Лікар же йшов за ним машинально, як тварина, що її тягнуть за налігач.

Перейшовши канаву, лісник ступив кроків двадцять уздовж підошви куртини й зупинився під нею, на тому місці, де звисав кінець ланцюга.

Ясна річ, Нік Дек і не думав змушувати незграбного, вайлуватого лікаря супроводжувати себе до кінця. Він струснув його за плечі, щоб вивести із заціпеніння, й наказав стояти на місці в рові й чекати на його повернення.

Потім Нік Дек, мовби жартома, став лізти по ланцюгу.

Але Патак, залишившись сам один, потроху оговтався. Побачивши свого супутника на висоті двадцяти двох футів, він вигукнув хижим із переляку голосом:

— Повернись, Ніку, повернись!

Лісник його не слухав.

— Повернись... повернись... а то я втечу! — стогнав лікар.

— Тікай, — відповів Нік.

І далі повільно підіймався вгору.

Лікар Патак, нажаханий до краю, задумав сам повертатися контрескарпом, вибратися на Оргальське плоскогір'я і звідти кинутися чимдуж додому.

Але диво! Він не може рухатися... Ноги наче в лабетах. Він намагається підняти одну ногу, другу... Ані руш!.. Невже він потрапив до пастки? Але лікар надто приголомшений, щоб збагнути все.

Не маючи сили закричати, він безпорадно простягає руки вперед.

Тим часом Нік Дек видряпався нагору й уже вхопився за залізну поперечину моста. І тут зненацька з його грудей

вихопився нелюдський зойк. Він одкинувся назад, наче від удару, і сповз по ланцюгу на дно рову.

— Голос попередив, що зі мною скоїться лихо, — пробелькотів він і знепритомнів.

VII

тривога серед селян дедалі зростала, години тяглися неймовірно довго. Суддя Кольтц, шинкар Йона, вчитель Гермод і кілька інших людей не залишали вулиці. Вони не зводили очей із замку, стежили, чи не з'явиться димок над вежею. Але диму не можна було розгледіти і в рурку, яку передавали з рук у руки. Ощадливий біро анітрохи не шкодував за витраченими на неї двома флоринами.

О пів на першу, коли вівчар Фрік пригнав отару з пасовиська, його обступили селяни з розпитами: чи не бачив він чогось нового, незвичайного, надприродного?

Фрік відповів, що він оглянув усю долину річки Сили, але нічого підозрілого не помітив...

Після обіду, десь о другій годині, всі знову прийшли на спостережний пост. Ніхто не хотів сидіти вдома, а до шинку «Король Матвій» нікого не можна було заманити й калачем: так усіх налякав почутий там таємничий голос.

Кажуть, що стіни мають вуха... Але щоб у них був язик?.. Ні, це не чувано, не видано...

Поважного шинкаря непокоїло одне: чи заходитимуть до нього люди? Чи не доведеться йому згортати торгівлю і самому допивати заготовлені для відвідувачів пляшки? В кожному разі, не скоро забудеться у Версті страх, пережитий за мирною розмовою в затишному закуті. Не скоро?.. Але це передчуття не збулося.

Справді, за кілька днів завдяки непередбаченому випадку статечні жителі села, як і раніше, заходили під гостинний дах шинку Йони погомоніти за склянкою смачного вина. Вони обговорювали пригоду, яка могла статися з їхніми мандрівниками, особливо їм хотілося знати, чи правду сказав Нік Дек під час розлуки зі своєю нареченою, пообіцявши вернутися додому надвечір. Адже ні дівчина, ні її батько, ні вчитель не могли передбачити, з якими труднощами доведеться боротися під час сходження на вершину і що лісник із лікарем заночують біля порога замку.

Тому неспокій, що панував упродовж дня, досяг крайніх меж, коли вибило вісім годин на Вулканській дзвіниці. Що ж сталося з Ніком і лікарем?.. Ніхто з сутінками не пішов додому. Кожен вдивлявся в далечінь. То одному, то другому здавалося, що він бачить запізнілих мандрівників.

Сердешна дівчина була у відчаї. Вона хотіла очікувати свого нареченого цілу ніч, але батько силоміць забрав її до хати, залишивши для спостережень вівчаря.

Як тільки Миріота опинилася сама у своїй маленькій кімнаті, вона дала волю сльозам. Адже вони щирою душею кохалися з Ніком. Але її любов була набагато бурхливіша, бо він сватався до неї за незвичайних обставин.

Щороку в Трансільванії, у день Петра й Павла, відкривається «ярмарок наречених». Тоді з'їжджаються всі юні дівчата найкращими підводами, запряженими найкращими кінями; на них везуть дерев'яні скрині з посагом. Молодь одягається у святкове вбрання. Під час зібрання хлопці обирають королеву краси і вручають їй перстень і хустку на знак заручин.

Весілля грають уже після повернення з ярмарку.

Нік Дек зустрів Миріоту не на виїзді, і їхня любов спалахнула не на оглядинах.

Вони вирости вкупі, й любов між ними жевріла з дитинства.

Так!.. Але чому цей Нік такий упертюх? Він її палко покохав, вона це знала, й усе ж таки не могла перешкодити йому вирушити до того заклятого замку.

Бідолашна Миріота пережила жахливу ніч. Вона не заплющила очей. Весь час стояла біля відчиненого вікна в марному сподіванні.

Невиразний голос нашіптував їй:

— Нік Дек не послухався попередження... Миріота втратила свого коханого!

Наступного дня вдосвіта все село було вже на ногах.

Фрік подався розшукувати сміливців. Він, ясна річ, не заглиблювався в ліс, а ходив лише узліссям. Але на нього чекали.

За півгодини Фрік з'явився в кінці шляху. Він ступав поволі, понуривши голову, що не провіщало нічого доброго.

— Ну ж, Фріку, що ти взнав? — спитав його дядько Кольтц.

— Нічого не бачив... Нічого не взнав, — одказав Фрік.

— Нічого! — вигукнула дівчина, і її очі знову наповнилися слізьми.

— На світанку, — далі розповідав вівчар, — я помітив двох чоловіків за милью звідси. Я думав, що це Нік із лікарем... але помилився. То були інші люди...

— А хто ж то був? — спитав Йона.

— Два перехожих із Волощини.

— Ти з ними розмовляв?

— Так.

— Вони йдуть до села?

— Ні, їм треба піднятися на Ретієзат.

— Вони туристи?

— Начебто, дядьку Кольтц.

— А вночі, проходячи гребнем Вулкану, вони нічого не помітили з боку замку?

— Ні, вони ж були ще по той бік кордону, — відповів Фрік.

— Отже, ти нічого не довідався про Ніка?

— Анічогісінько.

— Боже, Боже!.. — прошепотіла Миріота.

— Ви можете самі переговорити з мандрівниками за кілька днів, — додав Фрік. — Вони хочуть зупинитися у Версті перед тим, як вирушити в Колошвар.

«Тільки б їм нічого не наказали про мій готель, — подумав невтішний Йона. — А то вони не заночують у мене...»

Майже тридцять шість годин нещасний шинкар бідкався, що в його корчмі ніхто не захоче ні їсти, ні пити.

Десь близько восьмої години ранку лісника з лікарем ще не було. Жителі вже почали сумніватися, чи вони повернуться. Так! Ніхто не наближається безкарно до Карпатського замку.

Ухвалили — не гаючи часу й нехтуючи небезпекою, негайно іти на розшуки. Основне — довідатися, де перебувають Нік і лікар. Із цим згоджувалися не тільки найближчі друзі, а й усі односельці.

Найсміливіші задумали не лише обійти ліс, а й дістатися до самого замку.

Після тривалих сперечань і міркувань було вирішено, що підуть суддя Кольтц, вівчар Фрік і шинкар Йона. Що ж до Гермода, то в нього зненацька спалахнула подагра, і він розлігся у класі на двох стільцях.

Десь о дев'ятій годині дядько Кольтц і його супутники, про всяк випадок добре озброєні, вирушили в бік Вулкану.

Горе і відчай охопили усіх селян. Навіть коли й не станеться якогось лиха, не можна було очікувати їхнього повернення раніше початку ночі.

Як же всі здивувалися і зраділи, коли вони вже о другій годині дня з'явилися на околиці! З якою поквапливістю побігла їм назустріч щаслива Миріота!

Їх було не троє, а четверо, але, о доле, четвертий — лікар...

— Нік... мій бідолашний Нік! — вигукнула дівчина. — А Ніка не знайшли?

Ні, знайшли і його. Він лежав на сплетених із гілок ношах, які ледве несли вівчар та Йона.

Миріота кинулась до нареченого, схилилася над ним і міцно пригорнула до себе.

— Він мертвий! — заволатала вона. — Він мертвий!..

— Ні, він не вмер, — відповів лікар, — хоча й заслужив смерті, та і я так само...

Молодий лісник лежав без тям. Він був блідий, як мрець, але з ледве помітним диханням. Лікар після переходу вже мав свій звичний, червоноцегляний колір обличчя.

Нижній, сповнений відчаю голос Миріоти не викликав у Ніка ознак життя. В такому стані й занесли його до пана Кольтца й поклали на ліжко. За якийсь час він розплющив очі й, побачивши коло себе наречену, радісно всміхнувся. Але підвестися він так і не зміг. У нього відібрало один бік тіла.

Одначе, щоб заспокоїти Миріоту, він сказав кволим голосом:

— Це все минеться... все минеться...

— Нік... мій бідолашний Нік! — повторювала дівчина.

— Не бійся, Миріото... Я просто втомився і нахвилювався. Це все минеться...

Недужому потрібен був спокій і відпочинок. Тому пан Кольтц покинув кімнату хворого, залишивши Миріоту опікуватися ним.

Справді, краще зробити було важко!

Нік незабаром задрімав.

Тим часом шинкар Йона розповідав численній аудиторії, що прислухалася до кожного його слова, що ж сталося з ним.

Дядько Кольтц, вівчар і він попрямували стежкою, яку проклали Нік Дек і лікар, до Карпатського замку. Впродовж двох годин вони вже видряпувалися схилом гори, й до узлісся залишалось якихось півмилі, коли вони побачили лісника. В Ніка відмовили ноги, а Патак, стомившись нести його, безсило впав і лежав біля дерева.

Вмить вони підскачили до лікаря, засипали його запитаннями, на які він зрештою, між іншим, на radoщах і від

хвилювання не міг вимовити й слова; тоді вони сплели ноші, поклали на них непритомного Ніка й попрямували додому.

Що, власне, сталося з Ніком і чи йому з лікарем вдалося пробратися в замок, так ніхто й не знав. Лікар ще не такою мірою оговтався після пережитого, щоб задовольнити цікавість своїх рятівників. Але його треба було змусити розповісти. Тут, серед друзів, йому нічого вже боятися.

— Ну, лікарю, — мовив Кольцц, — напруж свою думку й розкажи про все як слід.

— Ви хочете... щоб я розповів...

— Іменем усіх жителів Версти й задля безпеки всього села наказую вам говорити...

Скляночка міцної горілки, подана Йоною, розв'язала йому язика.

— Ми пішли... обоє... Нік і я... Божевільні, справді божевільні... Треба було витратити цілий день, щоб пройти ці кляті ліси... Лише увечері ми дісталися до замку... Я досі тремчу і все життя буду жахатися, згадуючи те, що було. Нік хотів зайти до нього... Так, він мріяв провести ніч у вежі. Але це те ж саме, що переночувати в спальні самого Вельзевула...

Лікар Патак викладав події з таким почуттям, що у слухачів шугав мороз поза спиною від страху.

— Але я не згодився, — вів далі Патак, — о, ні, не згодився... У мене чуб дереться догори на думку про те, що могло б статися, коли б я поступився перед наполяганням Ніка. Отож він залишився ночувати на Оргалі. Яка то була жахлива ніч, друзі! Спробуйте-но відпочити, коли духи не дають вам ні хвилини спокою! Зненацька вогнедишні химери з'явилися у хмарах... Вони кинулись на плоскогір'я, щоб поглинути нас...

Усі погляди звернулися до неба, щоб пересвідчитися, чи літають й досі там кровожерні чудовиська.

— За якийсь час бомкнув дзвін...

Усі нашорошили вуха. Багатьом почулося те бомкання.

— Раптом, — далі розповідав лікар, — страшне ревище заповнило простір... Потім із вікон вежі вирвався сніп сліпучого проміння. Пекельне полум'я осяяло плоскогір'я аж до соснини. Ми з Ніком перезирнулися. Царю Небесний! Обидва ми стали мерцями!..

Справді, дивлячись на Патака, в якого судорожно по-смикувалося обличчя й блукали очі, можна було повірити, що

він вертається з того світу, куди відправив чимало своїх пацієнтів.

Лікар замовк. Хвилювання заважало йому розповідати. Друга склянка горілки знову повернула втрачений дар мови.

— Але що сталося з бідолашним Ніком? — спитав дядько Кольтц.

Усіх найбільше цікавило це. Адже голос погрожував саме лісникові.

— От що лишилося в моїй пам'яті. Настав день. Я благав Ніка йти додому. Але ви всі знаєте його добре. Хіба можна зламати його впертість? Він спустився в рів і мене потяг за собою... Я пішов... До річч, я тоді вже цілком втратив сили навіть чинити опір... Нік опинився над підземним хідником... Він ухопився за ланцюг підйомного моста й став по ньому видиратися. В цю мить у мене просвітлів мозок... Я ще раз спробував його зупинити й наказав йому спуститися вниз і вернутися до Версти. Ні! — вигукнув він. Я задумав тікати... Так, друзі, признаюся щиро. Я хотів утекти й запевняю, що кожен із вас на моєму місці вчинив би так само. Але даремно я намагався підняти ноги... вони ніби приросли до землі... Я всіляко силкувався витягти їх... та все даремно...

Лікар Патак підсилював свою розповідь відповідними рухами тіла.

— Зненацька пролунав зойк, який пройняв душу. Це крикнув Нік. Він випустив із рук ланцюг і мов підкошений упав у рів.

От що було далі. Лікар намарне намагався прийти на підмогу Ніку. Але несподівано, як за чарівною паличкою, ноги в нього вивільнилися. Він з трепетом підбіг до Ніка, побризкав його лице водою, зачерпнутою в канаві, і насилу привів його до тями. Але ліва рука й частина тіла вже були спаралізовані. Лікар ледве підвів його і потягнув додому. Біль у руці й у животі не вгамовувався. Лікар уже думав залишити Ніка, а самому бігти по допомогу в село, коли, на щастя, прийшло несподіване підкріплення в особі Кольтца, Йони і Фріка.

Чим був уражений Нік, Патак ухилився від відповіді.

— Якщо це й звичайна хвороба, то цей випадок треба вважати небезпечним. А тут ще втрутилися й надприродні сили, які пов'язані з чортом. Отож Ніка може вилікувати лише сам сатана.

Діагноз був мало втішний. Та лікарі, навіть найобізнаніші, здатні помилятися. Тож і тут слід сподіватися, що недуга відступить і без втручання чорта.

Загрози таємничих голосів були небезпідставні. Мабуть, жоден смертний не мав права пробиратися за мури замку.

Упродовж кількох днів, зрозуміло, ніхто не виходив із села, навіть на свої ниви. Боялися люди, щоб злий дух не виринув десь із надр землі.

Кілька разів протягом цього часу над замком звивався димок. Хмаровиння вночі забарвлювалося в червоний колір, і вогняні стовпи підіймалися над вежею.

Південно-східний вітер приносив із плоскогір'я перелуння страшного рикання, що гучно відлунювало в горах. Земля здригалася від незрозумілих ударів, мов од землетрусу. Можливо, все це лише ввижалося переляканим жителям, але хай там що, життя в замороженій країні ставало нестерпним. Звісно, і корчма стояла безлюдна. Йона сумував дедалі дужче й дужче.

Але якось увечері до нього прибуло два мандрівники.

9 червня о восьмій годині вечора хтось постукав у зачинені двері готелю. Йона, що спав на своєму горищі, спустився, підбадьорений надією побачити своїх гостей і настраханий можливістю зустрітися віч-на-віч із нечистою силою.

Тому він завів дипломатичну розмову крізь зачинені двері.

— Хто там?

— Два мандрівники.

— Живі?

— Ну аякже.

— Це правда?

— Правда, пане корчмарю, живі, але помруть із голоду, коли будете баритися.

Тоді Йона наважився відчинити двері і пустити жаданих гостей.

У світлі лампи Йона пильно роздивився відвідувачів і впевнився, що це не чорти.

Молодшому мандрівникові було десь за тридцять. Досвідчене око корчмаря вмить визначило, що це людина із становищем і дворянин.

На запитання, як їх записати, молодий чоловік сказав:

— Граф Франц Телек і денщик Ротзко.

— Звідки?

— Із Крайови.

Крайова — одне із головних міст Румунії. Отже, Телек був румун, у чому не сумнівався Йона.

Ротзко, денщик із справжньою військовою поставою, заніс свій солдатський мішок і легку валізу. Це була вся їхня ноша. Але вбрання засвідчило, що вони подорожують як туристи, до того ж здебільшого пішки.

Ото їх і зустрів десять днів тому Фрік.

Обійшовши місцевість біля річки Мари, вони задумали перепочити добу в селі, а тоді вирушити далі.

— У вас буде для нас кімната? — спитав Франц Телек.

— Дві... три... чотири? Скільки зажадає ваша світлість, — відповів Йона.

— Досить двох, — вирішив Ротзко. — Але вони мають бути поруч.

— Вам підйдуть оці кімнати? — спитав Йона, відчиняючи двоє дверей на протилежному боці зали.

— Цілком.

Йона анітрохи не боявся гостей. Навпаки, таких високих відвідувачів приємно зустріти кожному. Ця щаслива обставина навіть могла відновити трохи підмочену репутацію «Короля Матвія».

— Скільки звідси до Колошвара? — спитав молодий граф.

— Миль п'ятдесят, якщо йти через Петросинію і Карлсбург, — відповів Йона.

— А дорога важка?

— Для пішоходів важка, і я наважуся сказати вашій світлості, що вам не завадило б перепочити тут кілька день.

— Можна у вас повечеряти? — спитав Франц Телек надокучливого господаря.

— Будьте ласкаві, зачекайте з півгодини, і я матиму честь подати вечерю.

— Хліба, вина, яєць і холодного м'яса. Більше нам сьогодні не треба нічого.

— Зачекайте.

— Тільки хутчій!

— Одну хвилинку.

Йона вже подався на кухню, але його зупинило неприємне запитання:

— У вас начебто небагато людей в готелі?

— Як бачите... нині тут нікого нема.

— О котрій годині, як правило, збираються у вас випити й закусити?

— Рано, ваша світлосте, а лягають із курми.

Ніколи б він не сказав, чому в нього порожній готель.

— Адже тут чотиреста-п'ятсот душ населення?

— Майже стільки, ваша світлосте.

— А втім, ми не бачили жодної живої душі.

— Тому що... сьогодні субота... Завтра неділя...

На щастя Йони, графа задовольнила його відповідь.

«Тільки б не прохопився той голос, доки вони вечеряти-муть», — думав Йона, накриваючи стіл.

За кілька хвилин скромна вечеря, замовлена графом, стояла на охайно прибраному столі. Франц Телек сів у крісло, Ротзко вмовстився поруч із ним. Обидва їли з великим смаком і потім розійшлися по своїх кімнатах.

Граф і Ротзко не перекинулися жодним словом за столом, Йона не зумів втрутитися в їхню розмову. Телек здався небалакучим чоловіком. А Ротзко також був із тих, із кого не витягнеш ані слова про сім'ю і справи графа.

Йона хіть-не-хіть побажав їм доброї ночі й залишив самих. Але перед тим, як зайти до своєї спальні, він оглянув зал стурбованим поглядом і подумав: «Тільки б проклятий голос не розбудив їх!»

Ніч минула спокійно.

На світанку чутка про мандрівників, що зупинилися в готелі, облетіла все село. Гурт цікавих посунув до Йони.

Втомлені перехожі ще спали міцним сном.

— Вони спатимуть, мабуть, до сьомої-восьмої години ранку, — хвилювалися селяни.

Допитливі згорали від нетерплячки. Ніхто з них не наважиться зайти в зал, доки мандрівники не вийдуть зі своїх кімнат.

І от о восьмій годині вони з'явилися на порозі.

З ними нічого поганого не сталося. Вони повешталися по кімнаті й сіли снідати. Публіка почала вгамовуватися.

Йона, стоячи на порозі, привітно усміхався, запрошував до себе колишніх відвідувачів, аби вернути їхнє довір'я.

Нарешті пан Кольтц подумав, що він має подати всім приклад, і хоробро переступив заповідну грань; за ним пішов учитель Гермод, два-три селяни й вівчар Фрік. Лікар Патак уперто відмовлявся.

— Моя нога ніколи не ступить до Йони, бодай би він дав мені за це десять форинтів.

Треба завважити по суті: біро не вабила лише цікавість або бажання заприятелювати з графом. Ні! Його штовхало на це користолоубство. Адже як мандрівник граф мав заплатити мито за себе й солдата, й та плата цілком потрапляла до його кишені.

Отож він висловив свою вимогу дуже ввічливо, і Франц Телек, хоча і здивований, беззаперечно її виконав. Він навіть запропонував Кольтцу й учителю присісти до нього за стіл, на що вони із задоволенням погодилися.

Йона негайно подав їм свої найкращі вина й лікери.

Кілька селян і собі сіли за інші столи й також попросили випити. І корчмар ураз ожив.

Утім, Франц став розпитувати, чи дає значний прибуток біро застава.

— Ні, ваша світлосте, — зітхнув пан Кольтц.

— Хіба тут буває мало мандрівників?

— Дуже мало, хоча місцевість надзвичайно мальовнича.

— І мені так здається, — відповів граф. — Усе навколо може привабити туристів.

— Так, наш край чудовий, — згодився вчитель. — Щоб ще більше упевнитися в цьому, вам треба піднятися на вершину Парінгу.

— Боюся, що не встигну...

— На це досить одного дня.

— Так, але я збираюся до Карлсбурга й розраховую вирушити туди завтра вранці.

— Як! Його світлість так хутко має залишити нас? — спитав масляним голосом Йона.

Він був би не проти, щоб вигідні гості якомога довше прожили в його готелі.

— Ні, треба вирушати, — відповів граф. — Та й що нам робити у Версті?

— Повірте, наше село може сподобатися мандрівникові, — сказав біро.

— Але чомусь вас мало хто відвідує, — мовив граф. — Певне, нецікаві околиці?..

— Так, так, — відповів біро, думаючи про замок.

— Не дуже цікаві... — підкинув учитель.

— Ого! — мимохіть вихопився вигук у вівчаря Фріка.

Які хижі погляди кинули на нього дядько Кольтц й інші, особливо Йона. Невже потрібно втаємничувати сторонню людину в свої справи? Адже вона може злякатися й покинути село. Зрештою, він переповість це іншим мандрівникам і відіб'є у них бажання заглянути в ці краї.

Вівчар був дурний, як остання вівця в його отарі.

— Та помовч, телепню, — шепнув йому біро.

Але це зацікавило графа, й він звернувся до вівчаря, що означає його дивний вигук. Вівчар ніколи не відмовлявся від

своїх слів; до того ж тут він подумав, що граф може дати їм корисну пораду.

— Так, ваша світлосте, я не заперечую, я сказав: ого!

— Але що ж цікаве можна знайти у вашій Версті?

— І цікаве! — повторив дядько Кольтц.

— Ні, ні, тут усе буденне! — заволали присутні.

Вони захвилювалися, гадаючи, що може бути зроблено другу спробу пробратися в зачарований замок.

Франц Телек із подивом позирав на спотворені від жаху обличчя своїх співрозмовників.

— У чім же річ?

— А в тому, пане, — відповів Ротзко, — що тут міститься Карпатський замок.

— Карпатський замок?!

— Так... Це сказав мені на вухо вівчар.

Тоді пан Кольтц вирішив сам відкрити таємницю графові й усе розповів про той замок.

Зрозуміло, Франц Телек не міг приховати свого подивування. Він не мав особливої освіти, як і більшість молоді його стану, яка проводила життя в замках, у глибині волоських провінцій, але мав здоровий глузд. Він не вірив у привидів. Легенди викликали в нього сміх. На його думку, дим у вежі й бамкання дзвона можна було пояснити дуже просто. А інші явища — це звичайні галюцинації. Присутніх вразив скептицизм графа.

— Але, ваша світлосте, — зауважив дядько Кольтц, — це ще не все.

— А що ж іще?

— А от що. До Карпатського замку не можна зайти.

— Справді?

— Наш лісник і лікар із самопожертви хотіли проникнути за його мури й дорого заплатили за цю спробу.

— Що ж із ними сталося? — не без іронії спитав Телек.

Дядько Кольтц докладно переповів пригоди Ніка Дека й лікаря Патака.

— Отже, — сказав граф, — ноги в лікаря так міцно пристали до землі, що він не міг ступити ані кроку?

— Ні туди, ні сюди! — ствердив Гермод.

— Це йому здалося. Вашого лікаря охопив страх.

— Хай і так, — сказав біро. — Але як пояснити жажливе потрясіння, яке сталося з лісником, тільки-но він торкнувся ланцюга підйомного мосту?

— Проста випадковість.

— Відтоді він лежить хворий...

— Але не вмер, сподіваюся?

— Ні, на щастя.

— Те, що я почув, кажу, зовсім не загадка. Нема сумніву, що в замку хтось живе. Хто?.. Я не знаю. Але не духи, а люди, яким потрібно ховатися, якісь злочинці...

— Злочинці! — злякався дядько Кольтц.

— Можливо. А оскільки вони бояться, щоб їх не захопили, то їм вигідно ширити чутки, що в замку блукають привиди.

— А ви, ваша світлосте, як думаєте?..

— Я гадаю, що тутешні жителі дуже забобонні, що мешканці замку про це знають, і, таким чином, вони забезпечують себе від непроханих гостей.

Дуже можливо, що граф сказав правду. Але нема нічого дивного, що ніхто не погодився з його доказами.

Граф це помітив. Тому він додав:

— Оскільки ви, панове, не вірите мені, то думайте що завгодно.

— Ми віримо в те, що самі бачили, ваша світлосте, — сказав Кольтц.

— І в те, що існує насправді, — підтакнув учитель.

— Гаразд. Мені, щоправда, шкода, що не маю в своєму розпорядженні доби. Ми б із Ротзком оглянули ваш горезвісний замок.

— Так би й оглянули! — вигукнув пан Кольтц.

Зрозумівши іронію Франка Телека, присутні селяни відчули приплив нової хвилі страху. Як би молодий скептик своїми необачними словами не накликав гніву злих духів. Не пролунав би знову той погрозливий голос!

Тоді дядько Кольтц розповів Францу Телеку все щодо пророчих провіщень. Граф лише знизав плечима.

Побачивши недовіру молодого гостя, дехто побоювся залишатися з ним під одним дахом і попрямував до дверей.

Франц Телек їх зупинив.

— Я розумію, панове, що над вашим селом навис страх.

— І не без підстав.

— Я хочу дати вам раду. Післязавтра ми будемо в Карлсбурзі, і, якщо ваша ласка, я звернуся до міських властей із проханням прислати сюди рій жандармів або поліціантів. Запевняю вас, що вони зуміють дістатися до замку, вигнати жартунів, які лякають вас, або заарештувати злочинців, що мають лихі наміри.

Здається, пропозицію було сприйнято захоплено. А втім, вона не припала до шмиги сільським верховодам.

— А, до речі, скажіть, кому належить замок?

— Давньому місцевому родові, баронам Горцам.

— Баронам Горцам? — вигукнув Франц Телек.

— Так.

— Останнього барона звати Рудольфом?

— Так.

— Ви знаєте, де він зараз?

— Ні! Барон Горц уже давно не був на батьківщині.

Франц Телек зблід і мимохіть повторив глухим голосом:

— Рудольф Горц...

Рід графів Телеків, один із найзнакоміших і найдавніших у Румунії, посідав там видатне місце ще до війни за незалежність у XVI столітті, в якій відіграв велику роль. Тепер од того роду залишався єдиний нащадок — Франц Телек.

Дитинство Франца минуло безвиїзно в родовому замку, серед своєї сім'ї, яка мала помітне значення в країні завдяки багатству й давності походження. Життя було безжурне й забезпечене, лише раз на рік господарі виїздили до сусіднього міста, що лежало за кілька миль од замку.

Це, звісно, дуже позначалося на вихованні єдиного сина; Франц довго не міг позбутися тих наслідків. Він мав одного вчителя, старого італійського священника, який сумлінно передавав вихованцеві свої убогі знання з літератури, мистецтва й наук. Зате на полюванні Франц завжди був перший. Він цілі дні носився в сідлі, несамовито переслідуючи в лісах і долинах оленів, кабанів та інших диких тварин. Його не лякали ні труднощі, ні перешкоди.

Графиня Телек померла, коли синові сповнилося п'ятнадцять літ. Граф сконав несподівано, під час невдалого полювання. У двадцять один рік Франц став круглим сиротою.

Горе молодого графа було безмежне. Всіма фібрами душі він любив батьків. Уся його ніжність, усі сердечні пориви зосереджувалися на них і оберігали від захоплень юності. Друзів він не мав, вихователь також давно вмер, і Франц болісно переживав свою самотність.

Він прожив у замку ще три роки, не розширюючи кола знайомих, лише двічі їздив із дому в Бухарест у невідкладних справах. В місті ніколи не затримувався, завжди кваплячись додому.

Таке існування не могло довго тривати. Франц зненацька відчув потребу розширити свої обрії та подорожувати білим світом.

Молодому графові було десь двадцять три роки, коли він вирушив у перші мандри. Він залишив Крайовський замок на старих слуг і покинув Волощину. Із собою захопив лише колишнього румунського солдата Ротзжа, який прожив у замку десять років і розділяв із ним усі його мисливські перемоги. Ротзко був хоробра людина, цілком віддана своєму панові.

Молодий граф задумав об'їхати всю Європу, відвідати всі столиці. Усвідомлюючи прогалини у своїй освіті, він прагнув їх заповнити у великих містах і наукових осередках.

Спершу Франц подався до Італії, адже доволі добре розмовляв мовою свого вихователя, і пробув там чотири роки. Він переїздив із Венеції до Флоренції, з Рима до Неаполя і не міг намилюватися чарами цієї країни. Квапитись не було куди. Він ще встигне відвідати Францію, Німеччину, Іспанію, Росію й Англію, та, як йому здавалося, приїхавши туди згодом, зуміє здобути більшу користь. Молодість треба провести в поетичній Італії.

У двадцять сім літ Франц Телек востаннє приїхав до Неаполя, щоб перебути там кілька днів, прямуючи на Сицилію. Вона мала завершити його першу подорож, а далі він хотів повернутися до Крайовського замку й перепочити там десь із рік.

Зовсім не передбачена обставина не тільки зруйнувала його плани, а й вплинула на подальший плін його життя. Упродовж прожитого в Італії часу молодий граф не здобув жодних значних успіхів у науках, до яких не мав нахилу. Зате мистецтво заворожило його. Він захоплювався шедеврами майстрів під час відвідування музеїв у Неаполі, Венеції, Римі і Флоренції. Його вабили музика й театр, і він не пропускав жодної більш-менш видатної вистави.

Під час свого останнього перебування в Неаполі в його серці прокинулось і визріло почуття першого кохання.

Тоді в театрі Сан-Карло виступала неперевершена співачка, що викликала зачудування своєю дивовижною грою і чудовим голосом. Стилла не гналася за чужоземними лаврами й виконувала лише в рідній Італії твори вітчизняних композиторів.

У двадцять п'ять літ вона славилася своєю незвичайною красою. А втім, знаменита красуня-артистка, що з таким мистецтвом передавала на сцені всі порухи душі, найтонші відтінки пристрасті й ніжності, сама, як подекували, цілком цуралася кохання. Ніким вона не захоплювалася, її погляд ні на кому в залі не зупинявся. Здавалося, що жила Стилла мистецтвом і лише для мистецтва.

З першого погляду вона полонила Франца. Він забув про подорож на Сицилію й залишився в Неаполі, мовби прикутий невидимими ланцюгами. Не раз граф намагався підступитися до співачки, але перед ним, як і перед іншими, двері були зачинені.

Невдовзі молодий чоловік із безжурного мандрівника перетворився на нещасливого закоханого. Він удень і вночі думав про Стиллу, жив лише надією знову побачити її. Його міцне здоров'я підупало, нерви розладналися. Можна уявити собі, що сталося б із ним, коли б у нього з'явився суперник. Але він знав, що Стилла нікого не кохала, й це було для нього втіхою.

Серед численних шанувальників артистки був один, який вирізнявся з-поміж усіх. Як гадали, він мав років п'ятдесят — п'ятдесят п'ять. Він ні з ким не знайомився, тримався окремо від вищого світу, до якого належав. Ніхто не знав ні його прізвища, ні батьківщини, ні минулого. Його сьогодні бачили в Римі, завтра у Флоренції, залежно від того, де була Стилла. Він мав єдине прагнення: слухати знаменитий спів.

Франц жив Стиллою відтоді, як побачив її. Дивний же незнайомиць уже мандрував слідом за нею цілих шість років. Йому потрібен був, як повітря, лише її чистий голос. Він не шукав зустрічі з нею після сцени, ніколи не намагався проникнути до неї, не писав їй. Але завжди, коли вона співала, він сидів у театрі й виходив, коли вона закінчувала свою роль, не цікавлячись іншими артистами.

Хто був цей постійний відвідувач? Стилла марно хотіла дізнатись. На її вразливу вдачу дивно впливала присутність цього загадкового слухача, що ховався в глибині ложі за спущеною завісою. Вона його не бачила, та відчувала кожен рух, який так її бентежив, що вона не чула гучних оплесків і несамовитих «браво».

Але вона, здавалося, не існувала для незнайомця як жінка. Його принаджувала в ній лише артистка, й він придбав як найкоштовніші речі її портрети пензля славетного Міккеля Грегоріо, що змалював Стиллу в одній із найкращих ролей.

Із цим дивним чоловіком жив інший, не менш дивний, на ім'я Орфаник. Ніхто не відав, якого він віку, звідки він тут узявся, де народився. Він удавав із себе невизнаного вченого, чий талант не поцінували люди. Загальна ж думка сходилася на тому (і не без підстав), що це якийсь винахідник-невдаха, якого підтримує заможний дилетант.

Орфаник був середнього зросту, худий, кволий. На правому оці, яке він, мабуть, втратив під час хімічного або фізичного досліду, він завжди носив чорну пов'язку. На носі стриміли окуляри з одним скельцем для його єдиного ока зеленуватого кольору. Прогулюючись на самоті, він чомусь запально жестикулював. Збоку здавалося, що в нього точиться розмова з невидимим мовчазним слухачем.

Дивний меломан і не менш дивний Орфаник були відомі в містах Італії, де вони з'являлися в певний час з початком театрального сезону. Вони привертали до себе цікавість усіх, і хоча шанувальник Стилли не підпускав до себе репортерів та інтерв'юерів, його ім'я, зрештою, стало відоме.

Він був румун за походженням і мав давнє баронське ім'я — Рудольф Горц.

Так сталося тоді, коли молодий граф приїхав до Неаполя.

Упродовж двох місяців театр Сан-Карло мав повні збори. Успіх Стилли зростав із кожним днем. Ніколи ще вона не була така гарна в своїх ролях, ніколи не викликала такого одностайного захоплення.

На кожній виставі Франц Телек сидів у своєму кріслі, а барон Горц усе ще ховався в глибині ложі, чаруючись звуками небесного голосу, без яких, здавалося, не міг би й існувати.

Десь у цей час у Неаполі поповзла чутка, якій публіка не хотіла, боялася вірити. Кажали, що після закінчення сезону Стилла назавжди залишає сцену.

Як, залишити театр у розквіті таланту, краси, молодості?

Але чутка була правдива.

І барон Горц не мав гадки, що він став почасти причиною цього кроку артистки.

Безмовний, таємничий відвідувач, хоча й не видимий за запоною ложі, викликав у Стилли незбагненний нервовий стан, якого вона не могла позбутися.

Тільки-но вона виходила на сцену, як її охоплювало хвилювання, помітне й для публіки, й це поволі підірвало її здоров'я. Вона знала, що їй ніде не сховатися від барона. Хоч би куди вона поїде, він — слідом за нею. Єдиний спосіб уникнути його — це залишити сцену.

Два місяці тому, ще до того, як поширилася ця чутка, Франц Телек зважився на крок, що викликав жахливу катастрофу. Вільний, заможний, він домогся знайомства із Стиллою й запропонував їй стати графінею Телек.

Стилла вже давно знала про любов графа. Вона вважала його за порядну людину, з якою побралася б кожна дівчина

вищого кола, і з радістю пристала на його пропозицію, не приховуючи глибокої симпатії, яку вселяв їй вродливий граф.

Вість була неспростовна. Стилла більше не вийде на театральний поміст. Про очікуване весілля стали говорити відкрито.

Звісно, ця подія збудила безліч пересудів не лише серед артистів, а й у вищих італійських колах. Молодий граф, позбавляючи сцену її найкращої оздоби, викликав велике обурення, де переплелися заздрощі й ревності. На його адресу посипалися погрози, якими він, певна річ, цілком нехтував.

Можна собі уявити, що переживав барон, який втратив усе, що становило сенс його життя. Майнула чутка, ніби він намагався заподіяти собі смерть. Звідтоді Орфаник перестав блукати вулицями. Він ні на мить не залишав барона Рудольфа й навіть кілька разів приходив із ним у ложу, хоча, як і більшість учених, був зовсім байдужий до мистецтва.

А тим часом збігли дні, хвилювання не вщухало.

Настала прощальна вистава Стилли, яка грала роль Анжеліки в опері «Орlando».

Біля дверей театру юрмився тисячний натовп. Боялися ворожих маніфестацій проти графа Телека коли не під час вистави, то після її закінчення.

Барон Горц, як завжди, сидів у глибині ложі. З ним був і Орфаник.

Стилла вийшла схвильована, як ніколи. Вона невдовзі взяла себе в руки, захопилася своєю роллю й виконала її з неперевершеною геніальністю і натхненням.

Під час вистави граф стояв за лаштунками. Він ледве тримався від нетерпіння, проклинав у душі довгі акти, оплески, виклики, що забирали час. Як йому хотілося хутчій вирвати майбутню графиню Телек і відвезти її далеко-далеко, туди, де вона належатиме лише йому!

Нарешті настала сцена смерті Анжеліки. Ніколи чарівна музика Арконаті не здавалася такою мелодійною, ніколи голос Стилли не був сповнений такими глибокими, сердечними нотами.

Далєбі, вона всю свою душу вкладає у спів. А втім, незважаючи на повноту звуку, часом здавалося, що її голос от-от урветься, голос, якого ніхто вже більше не почує.

Цієї миті заслони ложі барона Горца піднялася.

Несподівано виткнулася дивна голова із посивілим чубом і полум'яними очима. Обличчя було мертвотно-бліде.

Стилла вимовляла саме знамениту музичну фразу:

Innomorata, mio cuore tremante,
Voglio morire...

Раптом вона замовкла...

Її злякало страшне обличчя Горца. Незбагненний жах охопив усе тіло. Вона хутко притулила до вуст хустку, яка забарвилася кров'ю.

Мить, ще мить — і вона впала.

Збентежена, перелякана публіка зірвалася з місць.

Страшний зойк вихопився з ложі барона Горца.

Франц кидається на сцену, підводить Стилли, дивиться на неї, називає її ім'я...

— Умерла, умерла, — кричить він, — вона вмерла!

Стилла справді вмерла. В неї в грудях порвалася судина, її спів замовк із останнім зітханням.

Молодого графа привезли до готелю в такому стані, що побоювалися, аби він не збожеволів. Франц не міг навіть бути на похороні Стилли, який зібрав усе місцеве населення.

На цвинтарі Campo Santo Nuovo, де поховали співачку, на пам'ятнику з білого мармуру вибили тільки її ім'я: «Стилла».

У день похорону ввечері на цвинтар прийшов якийсь чоловік. Очі в нього блукали, вуста були стиснуті, голова опущена. Він довго дивився на місце, де лежала Стилла. І мовби прислухався, сподіваючись іще раз почути чарівний голос співачки.

Це був Рудольф Горц.

Тієї ж ночі барон й Орфаник залишили Неаполь. Звідтоді вони наче провалилися крізь землю.

Наступного дня молодий граф отримав листа з погрозою: «Це ви її вбили!.. Бережіться, графе Телек. Рудольф Горц».

Х

У продовж місяця Франц Телек перебував на волосинці від смерті. Він нікого не впізнавав, навіть свого вірного Ротзка. У мареннях із його попечених губів злітало єдине слово: «Стилла».

Смерть змилювалась над молодим графом. Мистецтво лікарів, ніжна відданість Ротзка, молодість і міцний організм врятували Франца.

Його розумові здібності не послабили від страшного випробування. Та коли його свідомість просвітліла, коли він згадав трагічний кінець завершальної сцени «Орlando», він вигукнув, простягаючи вперед руки:

— Стилло, моя Стилло...

Як тільки пан підвівся з постелі, Ротзко вмовив його залишити кляте місто й вернутися до рідного замку.

Перед від'їздом граф зажадав побувати на цвинтарі й помолитися на могилі своєї дружини.

Ротзко супроводжував його на Campo Santo Nuovo. Франц кинувся на тверду землю, яка сховала його скарб, і намагався розрити її нігтями. Ротзку ледве вдалося відтягти молодого графа від могили, в якій було закопане його щастя.

За кілька днів Телек був уже в Крайовському замку, в глибині рідної Волощини. Цілих п'ять літ він прожив безвиїзно, в цілковитій самоті. Ні час, ні відстань не могли пом'якшити його горе: такі рани гояться лише зі смертю.

Тим часом тоді, як починалася наша розповідь, молодий граф подорожував уже впродовж кількох тижнів. Це коштувало великого напруження самовідданому Ротзку. Він наполягав, щоб Франц порушив обітницю вбивчої самотини; йому здавалося, що пан ніколи не зможе заспокоїтися, і він переконав його розвіятися від сумних спогадів.

Домовилися: спершу обійти трансільванські провінції. Згодом, сподівався Ротзко, граф захоче вирушити в подорож до Європи, яка обірвалася так трагічно в Неаполі.

Отож Франц Телек одбув із замку як турист на короткий термін. Вони з Ротзком пройшли волоські долини до Карпат, потім побували на схилах Вулкану. Далі, зійшовши на вершину Ретієзату й перетнувши долину річки Мари, вирішили перепочити в селі Версті, в готелі «Король Матвій».

Повідомлення про замок Рудольфа Горца справило приголомшливе враження на графа, й біро та й решта присутніх не могли не помітити цього. Ротзко лише подумки послав до біса біро, який вимовив те ім'я, і його недотелепкуваті історії.

Яка ж це зла доля привела їх саме до села Версті, що сусідить з Карпатським замком!

Молодий граф мовчав. Його блукаючий погляд виразно свідчив про душевне сум'яття, яке він даремно намагався приховати.

Дядько Кольтц і його друзі здогадалися, що барон Горц і граф Телек зв'язані якимись потаємними стосунками. Але вони зуміли приборкати допитливість і не поцікавилися таємницею.

За якийсь час усі покинули готель, надзвичайно заінтриговані дивним збігом обставин, які не обіцяли нічого доброго для села.

Виникло навіть побоювання, що молодий граф, дізнавшись, кому належить замок, не дотримає своєї обіцянки. Чи попередить він владу в Карлсбурзі? Між іншим, він дав пораду, а викликати адміністрацію на місце зможе й сам біро.

Франц Телек, залишившись сам у готелі, цілком поринув у спогади. Майже годину просидів він наче в забутті, потім підвівся, вийшов на вулицю й спрямував погляд у далечінь.

На гребені Пліси, в центрі Оргалу, височів Карпатський замок. Там колись жила дивна людина, постійний відвідувач театру Сан-Карло, який навіював бідолашній Стіллі такий нездоланий страх. Але тепер замок стоїть порожній: барон Горц, виїхавши з Неаполя, не повернувся сюди...

Нікому невідомо навіть, де він. Цілком можливо, що його жалюгідне існування припинилося зі смертю великої артистки.

Франц перебирав у голові здогад за здогадом, не знаючи, на чому спинитися.

Та найбільше його захопили пригоди Ніка Дека; йому хотілося дізнатися істину хоча б тому, щоб заспокоїти селян Версти...

Перш ніж щось зробити, він вирішив довідатися в лісника про деталі невдалого походу до замку. З цією метою він десь о третій годині й прийшов у дім біро.

Дядько Кольтц був надзвичайно задоволений відвідинами високого гостя. Франц Телек спитав, чи можна йому побесідувати з Ніком Деком.

— Чому ж ні, ваша світлосте? Нік одужує і найближчим часом стане до роботи. Чи не так, Миріото?

— Дав би Бог, щоб збулися ваші слова, — відповіла зворушена дівчина. Франца зачарувала миловида Миріота. Помітивши її хвилювання, він сказав, щоб заспокоїти чимось:

— Як мені казали, Нік не дуже мучився...

— Так, ваша світлосте, — відповіла Миріота, — дяка Богові, не дуже...

— У вас добрий лікар у Версті?

— Гм, — протяг дядько Кольтц не дуже приємним для Патака тоном.

— У нас лікар Патак, — сказала дівчина.

— Той, що супроводжував Ніка до замку?

— Той самий, ваша світлосте...

— Я б хотів, — мовив Франц, — побачитися з вашим нареченим і дізнатися від нього про деталі пригоди.

— Він вам розповість.

— Не бійтесь, я не втомлю його своїм розпитуванням.

— Я знаю, ваша світлосте...

— Коли буде ваше весілля?

— Тижнів за два, — відповів біро.

— Я матиму задоволення побувати на ньому, якщо, зрозуміло, мене запросите...

— Ваша світлосте, така честь...

— Тижнів за два, це вирішено, — припинив граф потік подяк. — Я певен, що Нік цілком одужає, як тільки здоров'я дозволить йому прогулятися з гарненькою нареченою.

— Хай почує ці слова Бог, — сказала зашарівшись молода дівчина; на її обличчі зненацька відбився такий страх і хвилювання, що Франц спитав у неї, в чім річ.

— Як же, — відповіла Миріота, — вони намагалися про-
братися в замок, чим Нік розгнівив злих духів, і хтозна, чи не
будуть вони мордувати його ціле життя...

— Тут ви можете бути цілком спокійні...

— Ви гадаєте, що з моїм Ніком нічого не станеться?

— Нічого. А за кілька днів із допомогою поліції в замку
можна буде вільно розгулювати, як на вашій сільській вулиці.
А тепер проведіть мене до Ніка.

Нік Дек уже знав про прибуття двох мандрівників. Він
ледь підвівся назустріч графові, а позаяк параліч майже
відступив, то міг відповідати на всі запитання.

Франц потис йому по-дружньому руку й поцікавився, чи
вірить лісник у присутність злих духів у Карпатському замку.

— Я змушений вірити, ваша світлосте...

— Ви гадаєте, що це вони не пустили вас за мури замку?

— Не сумніваюся.

— А чому?

— Тому що інакше те, що сталося зі мною, нічим не
пояснити...

— Чи не можете ви розповісти мені все докладно, не
забуваючи найменших подробиць?..

— Охоче, ваша світлосте...

Нік Дек виконав бажання графа. Він лише потвердив те,
що граф уже знав од своїх співрозмовників у готелі «Король
Матвій».

На думку Франца Телека, все пояснювалося дуже просто. Живі істоти, злочинці або інші, що засіли в замку, можливо, штучно створювали шум і світло, щоб налякати жителів; лікареві ж могло все-таки здатися, що ноги в нього прикуті, адже його опанував шалений жах.

— Що ви, ваша світлосте! Не могли ж відмовити ноги в цього боягуза, коли він кинувся тікати...

— Його ноги могли потрапити до пастки, схованої в траві на дні рову...

— Коли пастки хапають, вони спричиняють біль, залишають рани на шкірі, а ноги в лікаря Патака не мали жодної подряпини...

— Ваша правда, Ніку, та повірте: коли лікар не міг рухатися, отже, він потрапив у пастку...

— А як же могла, ваша світлосте, пастка відкритися сама і випустити його?

Франц задумався над відповіддю.

— Зрештою, ваша світлосте, не сперечатимуся з приводу того, що сталося з лікарем. Можу лише з певністю сказати про себе.

— Так, дамо йому спокій. Що ж було з вами, Ніку?

— Я все пам'ятаю чітко. Незрозумілим і несподіваним чином я дістав велике потрясіння...

— На вашому тілі не було жодних слідів чи ран? — спитав граф.

— Жодних, і це тоді, як мені завдано сильного удару...

— Ви добре пам'ятаєте, що це сталося тоді, як ви торкнулися залізної частини підйомного моста?

— Так, ваша світлосте. Не встиг я схопитися, як був паралізований. На щастя, я не випускав із рук ланцюга. Ним я і сповз, непритомний, у рів, де лікар вернув мене до тями.

Франц недовіжливо похитав головою.

— Повірте, графе, що це не сон, не марення. Інакше я не пролежав би цілий тиждень у постелі, не володаючи ні рукою, ні ногою.

— Я вам вірю. У вас справді був сильний струс?..

— Дивовижний!..

— Ні. Тут наші погляди не сходяться... Вам здається, що ви жертва надприродної істоти... Я це відкидаю.

— Тоді розтлумачте, графе, що ж зі мною сталося?

— Я ще сам не знаю, Ніку Дек, але певен, що все це з'ясується дуже просто.

— Дай Боже, — сказав лісник.

— Скажіть, — спитав Франц, — замок завжди належав родові баронів Горців?

— Так, ваша світлосте. Він їм належить і досі, хоча останній нащадок цього роду, барон Рудольф, зник безслідно, і ніхто про нього нічого не знає.

— А чи давно він зник?

— Років двадцять тому.

— Двадцять!..

— Так, ваша світлосте. Одного чудового дня барон Рудольф покинув замок, а незабаром після його від'їзду помер останній залишений ним служник.

— Звідтоді в замку ніхто не бував?

— Ніхто.

— А що кажуть тут про відсутність барона?

— Гадають, він умер за кордоном...

— Це неправда, Ніку Дек, п'ять років тому барон ще був живий...

— Як живий, ваша світлосте?

— Так... він був в Італії... в Неаполі...

— Ви його там бачили?

— Бачив.

— А потім?

— Я про нього нічого не чув.

Молодий лісник замислився. Йому сяйнула думка, яку він не наважувався висловити. Нарешті він спитав, підвівши голову, із зведеними від напруження бровами:

— Чи не могло статися, що барон Рудольф Горц вернувся на батьківщину й зачинився в замку?

— Ні, не думаю, Ніку Дек.

— Справді, чого йому ховатися й зачинятися?

— Ні до чого, — відповів Франц.

А втім, цей здогад майнув і в голові графа.

Цілком ймовірно, що ця загадкова особа живе в замку після драми в Неаполі. Тут, знаючи забобони селян, йому легко було підтримувати серед них віру в нечисту силу й таким чином уберігати замок од непроханих відвідувачів.

Але Франц вважав несвоєчасним висловлювати свої припущення. По-перше, йому довелося б розповідати свою особисту історію; по-друге, це нікого б не переконало. Його останню думку ствердив своїми словами Нік Дек:

— Якщо барон Рудольф у замку, то він сам чорт! Хто ж іще міг так зі мною вчинити?

Не бажаючи більше розмовляти на цю тему, Франц перейшов на інше. Між іншим, він застерігав Ніка, щоб той більше не ходив до замку. Це справа влади, яка пролле світло на таємниці Карпатського замку.

На тому граф попрощався з Ніком, побажав йому якнайшвидшого одужання і пообіцяв приїхати на весілля.

Захоплений думками, Франц повернувся до готелю, де й залишався решту дня.

Десь близько восьмої години Ротзко спитав у нього:

— Я вам більше не потрібний, пане?

— Ні, Ротзку...

— Тоді я піду на терасу курити.

— Іди, Ротзку, йди...

Напівлежачи в кріслі, Франц уявляв собі картини минулого... Він був у Неаполі, на останній виставі в театрі Сан-Карло... Він знову бачив дивну голову барона із страшним поглядом жаских очей, спрямованих на співачку...

Потім йому згадався погрозливий лист, де його, Франца Телека, звинувачували в смерті Стилли...

Волі-поволі сон заволодівав Францом. Він перебував ще в напівдрімоті, коли найменший шерех може розбудити людину. Раптом із ним сталося щось дивовижне.

Йому здалося, що мелодійний, наспівний голос пролунав у залі, де він був, одначе, зовсім один.

Не розуміючи, спить він чи ні, Франц підвівся, прислухався...

Так! Можна подумати, що чиїсь вуста наблизилися до його вуха, що невидимі губи наспівують мелодію Стефана:

Nel giardino de mille fiori,
Andiamo, mio cuore...

Франц знає цей красивий, ніжний романс. Стилла співала його в театрі перед прощальною виставою.

Музична фраза закінчується... Голос стає тихішим... Тихішим... і нарешті змовкає.

Граф мовби струсив із себе заціпеніння... Він одразу вистався... Тамуючи подих, намагається втримати даленіючий звук, що проникає в глибину серця.

Навколо панує мертва тиша.

— Її голос, — шепоче він. — Так, це її голос... голос, який такий мені любий!

Він пересилив себе й похитав головою, ніби відганяючи привидів:

— Я спав... Усе це мені снилося...

Наступного дня граф прокинувся на світанку під враженням дивних нічних видінь. Він збирався вранці залишити село й вирушити далі колошварським шляхом.

Йому хочеться оглянути промислові осередки Петросинії й Лідвазеля, побути з добу в Карлсбурзі й пожити якийсь час у столиці Трансильванії. Потім уже залізницею об'їхати центральну Угорщину й повернутися додому.

Франц вийшов із готелю.

З глибоким хвилюванням розглядає він обриси замку, освітленого промінням яскравого сонця. Він пообіцяв прислати до села поліцію із Карлсбурга, але за ніч він змінив свою думку — завагався.

Справді, ось уже п'ять літ, як барон Горц безслідно зник, і ніхто не знає про його подальшу долю. Кажуть, що він помер невдовзі після від'їзду з Італії. Але на чому ґрунтуються ці чутки? Цілком імовірно, що барон живий і повернувся до замку своїх пращурів. Орфаник, єдина близька йому людина, авжеж, пішов слідом за своїм меценатом. Дивний винахідник влаштовує різні фокуси з метою викликати страх до замку й заступити туди дорогу надокучливим гостям.

Це все, напевне, так. І граф поділився своїми міркуваннями з вірним слугою.

— Пане, — відповів Ротзко, — цілком можливо, що барон напускає ману. Я переконаний: нам зась втручатися в це діло. Хай сільські боягузи чинять як їм заманеться; нам же нічого турбуватися про відновлення спокою в селі.

— Добре, Ротзку. Мені здається, ти маєш рацію.

— Звичайно, — погодився солдат.

— Щодо дядька Кольца та решти, то вони вже знають, як їм чинити, щоб поквитатися із горезвісними духами.

— Їм неодмінно треба викликати поліцію із Карлсбурга.

— Післязавтра ми вирушимо звідси, Ротзку.

— Усе вже напоготові.

— Але перед тим, як спуститися в долину Сили, ми підійдемо до Пліси.

— А навіщо, пане?

— Мені хотілося б зблизька оглянути цей дивний замок у Карпатах.

— Навіщо?..

— З примхи, Ротзку, із звичайної примхи; на це ми витратимо лише якихось півдня...

Ротзко був страшенно невдоволений даремною витівкою селян. Йому хотілося усунути все, що могло б викликати у графа спогади про минуле.

Але цього разу його докази були марні, — вони розбивалися об непохитну волю графа: Франца принаджувала до замку нездоланна сила. Можливо, це було пов'язане із сновидінням, під час якого він почув голос Стилли.

Та чи був це сон? — питав себе граф, згадуючи мимоволі таємничий голос, який погрожував Ніку Деку. Франц не міг позбутися нервового стану. І не дивно, що йому заманулося підступити, не пробираючись всередину, до старих мурів замку, який збував у нього стільки різних переживань.

Граф вирішив мовчати про свій намір, щоб не було зайвих пересудів серед населення, і віддав Ротзку відповідні розпорядження.

Після сніданку, сповна заплативши за не досить добросовісним рахунком Йони, Франц зібрався в дорогу. Дядько Кольтц, гарненька Миріота, вчитель Гермод, лікар Патак, вівчар Фрік і багато селян прийшли попрощатися з ним.

Лісник причвалав і собі. Йому стало набагато краще; можна було сподіватися на цілковите одужання найближчим часом, і Патак приписував своєму мистецтву щасливий перебіг хвороби.

— Вітаю вас і вашу наречену, Ніку Дек, — сказав граф.

— Вдячні від щирого серця, — відповіла сяючи дівчина.

— Щасливої дороги, ваша світлосте, — побажав лісник.

— Так, — задумливо мовив Франц із похмурим поглядом.

— Ваша світлосте, — сказав суддя Кольтц, — ми дуже просимо вас поклопотатися за нас перед адміністрацією у Карлсбурзі.

— Не забуду, пане Кольтц. Але я можу затриматися в дорозі. Тепер ви самі знаєте, як позбутися неприємного сусідства, що навіює вам страх.

— Легко казати! — відгукнувся вчитель.

— І зробити, — докінчив Франц. — Тільки дайте знак властям, і до вас, коли ви захочете, за добу прибудуть жандарми і вчинять розправу над людьми, що ховаються у замку.

— Якщо там не духи, що дуже можливо, — додав своє слово вівчар Фрік.

— Навіть і в цьому разі, — знизав плечима Франц.

— Ваша світлосте, якби ви були зі мною і Ніком, ви б не були такі впевнені...

Граф вирішив не витратити зайвих слів і, попросившись востаннє, подав знак Ротзку. Бадьорим кроком вони попрямували в бік гори.

Менш ніж за годину Франц і його слуга дійшли до правого берега річки й подалися вгору за течією.

Ротзко більше не сперечався: не варто кидати слова на вітер. Він зуміє вберегти графа від небезпеки.

Після двох годин ходу Франц і Ротзко влаштували привал.

У цьому місці річка робила різкий закрут праворуч і наближалася до шляху. По той бік, на відстані однієї милі, підіймалося Оргальське плоскогір'я. Вони встигнуть засвітла дістатися замку, і граф огляне його ззовні. Потім вони обминуть Версту ввечері, коли ніхто їх не зможе побачити.

Франц мав намір заночувати в Лідвазелі, маленькому містечку, що стояло біля злиття обох Сил, а завтра вранці вирушити далі до Карлсбурга.

Перепочили з півгодини. Франц, заглиблений у спогади, схвильований думкою, що барон Горц перебуває, можливо, так близько, не вимовив ані слова.

Ротзко ледве стримався, щоб не сказати:

«Не треба йти далі, пане, забудьте проклятий замок, вернімося».

Дорога була дуже важка. Вони йшли лісовими нетрями, де не пролягала жодна стежка. Раз у раз траплялися болота, які доводилося обходити. До гребеня Вулкану вони прийшли пізніше, ніж сподівалися. Далі боліт не було, але виникали інші труднощі: кам'яні брили, які потребували чимало зусиль. Зрештою, ще година запізнення.

Отож Франц і Ротзко підійшли до замку не із заходу, як Нік і лікар, а з півночі. Тут не було ніякого підходу.

Підземний міст і підземний хідник містилися у західній частині замку; з півночі ж не можна було дістатися до куртини, яка підносилася тут на значну висоту.

Але граф і не прагнув пробиратися за мури замку.

Було пів на восьму вечора, коли Франц і Ротзко зупинилися перед незграбним громадям.

Довкола панувала мертва тиша. Жодних ознак присутності людей. Над димарем не снувався димок, жоден звук не долинав із щільно зачинених вікон.

Кілька хвилин Франц поглинав очима мовчазне житло, де колись гриміли бучні свята й мисливський ріг лунав далеко в горах. Франц мовчав од напливу сумних думок.

Ротзко делікатно відступився вбік і не заважав думати своєму панові. Та коли сховалося сонце й долину затопила пільма, він рішуче мовив:

— Пане, вже пізно, незабаром восьма година.

Франц не відповів.

— Треба йти, щоб потрапити до Лідвазеля, доки не зачинять готелів.

— Ротзку... зачекай хвилиночку... ще хвилиночку... І я піду за тобою, — попросив граф.

— Не забудьте, пане, що вночі важко йти поміж скель. Ми ледве пересувалися засвітла. Даруйте, що я наполягаю.

— Так, ходімо, Ротзку. Я йду.

Здавалося, що Франца притягує якась невідома сила, якесь невиразне передчуття. Чи не був прикутий він, як і лікар Патак у рові? Ні, його ноги почувалися вільно. Він міг ходити сюди-туди на плоскогір'ї, міг оглянути мури, коли мав охоту.

Ротзко нагадав утретє:

— Ходімо, пане.

— Так, так... — сказав Франц, але стояв непорушно на місці.

На плоскогір'ї згущалися сутінки.

— Пане, рушаймо! — наполягав Ротзко.

Франц хотів зрештою йти за ним, коли на лівому крилі, де височів легендарний бук, з'явилася невиразна постать. Франц зупинився, вдивляючись у неї. Постать ставала дедалі чіткіша.

Це була жінка, загорнута в довге вбрання, з розмаяними косами. Вона простягала до нього руки.

Так, але цей костюм... точно така ж довга біла сукня, як на Стіллі у фінальній сцені «Орландо», де Франц її бачив востаннє...

Так, це була Стилла, непорушна, з простертими до нього руками, спрямованим на нього глибоким поглядом тужливих очей!

— Вона... вона... — заволав граф.

І він кинувся вперед, але Ротзко його притримав.

Видіння зненацька зсезло.

Він бачив Стиллу не більше хвилини.

Але Францу досить було однієї секунди, щоб упізнати ту, образ якої він незрадливо носив у серці.

— Вона... вона... жива!..

XII

Чи можливе все це? Стилла, яку Франц оплакував, з'явилася на бастіоні; це не була галюцинація. Ротзко також її побачив. Справді стояла вона, співачка, зодягнена у вбрання Анжеліки, в якому вона прощалася із публікою в театрі Сан-Карло!

Жахлива правда несподівано відкрилася графові.

Обожнювана ним жінка, та, що мала стати графинєю Телек, цілих п'ять років перебувала в ув'язненні серед Трансільванських гір.

Стилла зовсім не вмерла, вона впала на сцені, знепритомнівши. Тоді, коли її без тями віднесли додому, барон Рудольф проник до Стилли й вивіз її потай до Карпатського замку. Неаполітанці ж несли на цвинтар Campo Santo Nuovo порожню труну...

Це здавалося неймовірним, неприпустимим, суперечило здоровому глуздові. Франц повторював тепер усе це до нестями. Так! Але факт незаперечний. Барон викрав Стиллу, бо вона тут, у замку! Вона жива, адже він бачив її власними очима на стіні. Які можуть бути сумніви?

— Ротзку, — сказав граф уриваним голосом. — Слухай... а головне — зрозумій мене. Мій розум каламутиться...

— Пане... дорогий пане!

— Будь-що я маю проникнути до неї... Сьогодні ж!

— Ні, завтра!

— Кажу: сьогодні! Вона тут... Вона мене бачила... Вона чекає...

— Гарзд... Я піду з вами...

— Ні! Я піду сам...

— Сам?!

— Так.

— Але як ви підете в замок? Адже Нік Дек не зміг.

— Кажу тобі: я буду там!

— Підземний хідник закритий.

— Не для мене... Я знайду... Я знайду пролам... Я пройду...

— Пане, ви не бажаєте, щоб я був із вами?.. Чому, пане?

— Ні, ми з тобою розійдемося. Лише так ти зможеш мені прислужитися.

— Накажете очікувати тут?

— Ні, Ротзку...

— А де ж?

— Ти підеш до Версти... Втім, не до Версти... Туди не треба... Щоб ніхто нічого не знав... Іди у Вулкан і там зано-

чуй... Якщо я не повернуся завтра вранці... ні, може, краще впродовж дня... Тоді рушай у Карлсбург. Там про все розкажеш поліцмейстеру і повертайся сюди із жандармами. Хай приступом захоплять замок... Визволить її... Боже мій, Боже! Вона жива... вона в руках Рудольфа Горца?.. Іди, Ротзко, — сказав граф востаннє.

— Ви наказуєте?

— Так. Я наказую!

Ротзко міг лише підкоритися. Франц зник у темряві.

Слуга трохи постояв, не наважуючись залишити пана самого. Потім у нього майнула думка, що намір Франца не збудеться... Йому не пощастить навіть пробитися за мури, і він змушений буде прийти й собі у Вулкан... Можливо, завтра... А може, й цієї ночі... Вони разом підуть до Карлсбурга, а далі, з допомогою поліції, поквитаються із ненависним Рудольфом Горцом... Заберуть у нього бідолашну Стиллу...

І Ротзко попрямував до гребеня Вулкану.

Франц тим часом подався вперед, знаджений якоюсь нелюдською силою. Він відчував, що його веде інстинкт, який ніколи не підводить.

За бастіоном містилася південна куртина, з якою стикався міст, коли його не підіймали. Звідси перешкода збільшувалася, землю тут вкривали велетенські скелі. Рухатися контрескарпом було неможливо.

Панувала непроглядна темрява.

Франц пересувався навмання.

Ах! Чому нині не бомкає дзвін, який налякав Ніка Дека й лікаря Патака? Чому не запалюється світло над стінними зубцями, яке вразило перших прохідців? Він би бадьоро пішов на звук або на вогонь, як моряк упевнено спрямовує пароплав на свист сирени чи на промінь маяка.

Але ні!.. Навколо глибока, непроглядна і безгомінна ніч.

З нахилу ґрунту Франц відчував, що він одступив од обраного напрямку. Можливо, він спустився нижче підземного хідника? Можливо, вже пройшов підйомний міст?

Він зупинився у відчаї, ламаючи собі руки. Куди прямувати? Його охопило шаленство на саму лише думку, що доведеться тут очікувати ранку. Але тоді його помітять жителі замку... Він не зможе захопити їх зненацька... Рудольф Горц зробить усе, щоб його не впустити.

Уночі, тільки зараз уночі він має неодмінно опинитися у замку.

Із його грудей вирвався відчайдушний крик:

— Стилло, моя Стилло!..

Невже він думає, що полонянка почує, озветься на його пристрасний клич?

Не пам'ятаючи себе, він лунко вигукував дороге йому ім'я. Луна повторювала його на різні лади.

Раптом світло, що лилося згори, пройняло нічний морок. «Там замок», — подумав він.

Франц ні на мить не сумнівався, що Стилла показує йому шлях. Вона його впізнала, вона запалила путівний вогонь. Франц попрямував на світло, яке палало дедалі дужче й дужче з його наближенням. І тут він помітив, що пішов занадто ліво. Ступивши кроків двадцять праворуч, Франц знову опинився біля краю контрескарпу...

Вогонь палав просто перед ним. Судячи за висотою, він лився з вікна вежі.

Франц підходив до останньої перешкоди, можливо, вже нездоланної.

Він підступив до місця, куди впирався підйомний міст, коли підземний хідник було відкрито.

Міст стояв опущений.

Не розуміючи, як це могло статися, Франц пересягнув його і вхопився за двері. Вони відчинилися. Граф кинувся вперед під темним склепінням. Та тільки-но ступив кілька кроків, як міст із гуркотом піднявся.

Граф Телек опинився в полоні за мурами Карпатського замку.

XIII

Жителі Трансільванії та мандрівники, які сходили хребтом Вулкану або спускалися по ньому вниз, були знайомі лише із зовнішнім виглядом Карпатського замку. З тієї достатньої відстані, на якій страх зупиняв найвідважніших людей із Версти та навколишніх сіл, він здавався лише величезним кам'яним громаддям руїн.

Та чи був замок і за мурами так зруйнований, як досі гадали? Ні. Там, за огорожею, стояли міцні будівлі старої фортеці, які могли дати пристанище цілому гарнізону.

Просторі склепінчасті зали, глибокі льохи, численні коридори, подвір'я з бруківкою, що її ховала висока трава, підземні приміщення, куди не заглядало денне світло, сховані в товщі стін сходи, каземати, освітлювані вузькими амбразу-

рами валу, центральна триярусна вежа з кімнатами, де можна було жити, над нею майданчик із зубчастою стіною; безконечні вигадливо переплутані хідники, які підіймаються до бастіонів і спускаються до самісіньких основ фундаменту; в різних місцях цистерни, де збирали дощову воду, надмір якої стікав у потік Ніяди; нарешті, довгі тунелі, що виходили на дорогу Вулканського хребта, і, як гадали, незасипані, — такий був загальний вигляд цього замку, і його план чимось нагадував не такі вже й складні плани давніх лабіринтів.

Як Тезея манило жадання оволодіти дочкою Міноса, так і молодого графа тягло в ці безконечні замкові переходи таке ж могутнє, нездоланне почуття. Чи знайде він ту нитку Аріадни, яка вела грецького героя?

Франца полонила лише одна думка: проникнути за ці мури. Це йому пощастило зробити. Можливо, він мав би заважити те, що підйомний міст раніше був піднятий і опустився, ніби навмисне для того, щоб дати йому пройти!.. Можливо, його мало б стурбувати те, що брама несподівано зачинилася за ним!.. Та чи він думав про це? Він, зрештою, потрапив до замку, де Рудольф Горц тримав Стіллу, і він ладен був пожертвувати своїм життям, щоб дістатися до неї.

Галерею, в яку кинувся Франц, заповнював непроглядний морок, а роз'єднані плити заважали впевнено ступати.

Граф підступив до лівої стіни й подався вздовж неї, спираючись на виїмку, поверхня якої, вкрита селітрою, обсіпалася під рукою. Він не чув жодного шуму, крім відлуння своїх кроків.

Теплий струмінь повітря із запахом цвілі штовхав його в спину, наче той потік на протилежному кінці галереї мав вільний вихід.

Обійшовши кам'яну колону, що підпирала останній ріг, Франц опинився біля входу до ще вужчого коридору. Досить було простягти йому руки, щоб торкнутися обличкування стіни.

Нагнувшись, він почав рухатися вперед, намацуючи шлях руками й ногами, щоб довідатися, чи прямо веде цей коридор.

Пройшовши приблизно двісті кроків од наріжної колони, Франц відчув, що коридор повертає ліворуч, а десь за п'ятдесят кроків має вже зовсім інший напрям. Чи не вертався він до замкової куртини, чи не виводив часом до підніжжя вежі?

Граф спробував прискорити ходу, але на кожному кроці його зупиняли або вибоїни, або повороти. Часом йому по-

падалися отвори в стінах, які відкривали бічні хідники. Але скрізь було темно, непроглядно, і він даремно намагався орієнтуватися в цьому лабіринті, справжньому витворі кротів.

Францові кілька разів довелося вертатися назад, бо він пересвідчувався в тому, що потрапляв у глухий кут. Найбільше ж йому треба було боятися, щоб під його ногами не відкрився якийсь погано зачинений трап і він не впав у колодязь, звідки вже не виліз би. Тому тільки-но лунав порожній звук, він завжди тримався за стіни, рухаючись, проте, з такою швидкістю, що ніколи було роздумувати.

Йому ще не доводилося ні підійматися, ні спускатися. Він, отже, перебував на рівні внутрішніх дворів, розташованих між окремими будівлями замку, і він ще покладав надію на те, що цей коридор приведе його до центральної вежі, до сходів.

Між брамою і спорудами замку, без сумніву, мало існувати інше сполучення. Звісно, коли тут жили, то не було потреби пробиратися цими безконечними переходами. Напроти підйомного моста стояли ворота, які вели на головний двір. Але вони були забиті.

Майже цілу годину молодий граф блукав навмання, прислухаючись, чи не пролунає десь якийсь далекий шум, не наважуючись вигукнути ім'я Стилли, щоб луна донесла його до вежі.

Він не втрачав надії й мав намір йти, доки не підупаде на силі або доки перед ним не виросте якась непереборна перешкода.

Проте Франц уже виснажився, хоча й не помічав цього сам. Звідтоді, як він вийшов із Версти, в роті не мав і рiски. Голод і спрага мучили його. Він ішов не так уже певно, його ноги підламувалися. В цьому вологому, теплому повітрі, що проникало під одяг, дихання ставало нерівне, серце билосся прискорено.

Уже була, мабуть, дев'ята година, коли ліва нога Франца не відчула під собою ґрунту.

Він нагнувся й рукою намацав якийсь шабель унизу.

То були сходи.

Сходи вели в глибину льоху; там, мабуть, не було виходу. Без найменшого вагання Франц став спускатися вниз, рахуючи східці, які йшли вбiк. Таким чином, він, подолавши сімдесят сім шаблів, потрапив до другого, горизонтального, хідника, який губився в численних темних звивинах.

Граф ступав крок за кроком десь упродовж півгодини і зрештою зупинився, вкрай знеможений, коли перед ним на відстані двохсот чи трьохсот футів замерехтіла світла цятка.

Звідки той промінь? Це мандрівний вогник? А чи ліхтар у руках одного з мешканців цього замку?

— Може, вона... — пошепки мовив Франц.

І він згадав, що вже бачив світло, яке з'явилося ніби для того, щоб показати йому вхід у замок, коли він заблукав серед оргальських скель. Якщо тоді світила з вікна вежі Стілла, то чи не вона знову допомагає провести його заплутаними сходами підземного хідника?

Ледве тримаючи себе в руках, Франц нагнувся й почав роздивлятися, не роблячи найменшого поруху. Так, то було тьмяне світло, а не яскрава цятка. Воно ніби заповнювало якийсь підземелля в кінці коридору.

Франц вирішив далі повзти, бо вже його не тримали ноги. Проникнувши крізь вузький отвір, він, знесилений, упав на порозі якоїсь камери.

Це було приміщення заввишки близько дванадцяти футів, майже правильної круглої форми. Склепіння підпирали вісім товстих колон так, що промені сходилися, опускаючись, до середини. Там висіла куля, заповнена жовтим світлом. Навпроти дверей, між двома колонами, стояли ще одні двері. Вони були зачинені. Цвяхи з іржавими головками показували на місце, де з протилежного боку містилися засуви.

Франц підвівся, дотягся до цих дверей і спробував їх відчинити. Але його зусилля були марні.

У камері стояли якісь старі меблі: дубове ліжко із залишеною на ньому постіллю, стілець із кривими ніжками, стіл, прикріплений до стіни залізними скобами. На ньому містилися різні предмети, широкий глечик із водою, таця з вихололою дичиною, великий кусень хліба, схожого на морський сухар. У кутку резервуар, який заповнювався дзюркотливим струмком. Зайва вода витікала через отвір біля підніжжя однієї з колон.

Хіба все це не свідчило, що в цій печері очікували гостя, чи пак бранця, цієї в'язниці? Чи не став Франц її арештантом? Невже його заманили сюди хитрощами?

Але він не міг зосередитись на думці, й у нього не майнуло навіть тіні сумніву. Виснажений голодом і втомою, він знищив усе до крихти на столі, втамував спрагу із кухля й ліг упоперек ліжка, щоб за кілька хвилин відновити свої сили. Та

коли йому захотілося зібратися з думками, то здалося, що вони течуть, як вода, котру він намагався затримати рукою.

Чи не краще буде дочекатися дня, щоб далі продовжити пошуки? Невже його воля так ослабла, що він уже не керував своїми вчинками?..

«Ні, — подумав він, — не треба мені баритися!.. До вежі!.. Я маю там бути цієї ж ночі!..»

Зненацька неприродне світло, що сяяло із скляної кулі під стелею, погасло, й у льосі запанувала цілковита темрява.

Франц хотів підвестися... Йому не вдалося цього зробити, і його думка мовби заснула, або, точніше, раптово зупинилася, наче стрілка годинника з поламаною пружиною. Це був жахливий сон, краще сказати цілковите заціпеніння...

Скільки тривав цей стан?.. Прокинувшись, Франц не міг відповісти на це запитання. Його годинник зупинився. Камеру знову залило жовтувате світло.

Франц підхопився із постелі й ступив кілька кроків у напрямку до перших дверей: вони були, як і досі, зачинені.

Він почав роздумувати, але з великим трудом.

Тіло вже відпочило, та голова все ще була порожня і водночас важка.

«Скільки ж я спав? — міркував він. — Зараз день чи ніч?»

У підвалі все було як і раніше. Тільки знову сяяло світло; хтось приніс їжу й наповнив кухню водою.

Отже, сюди приходили під час його непритомності? Хтось знає, що він тут, усередині замку... Над ним панує барон Рудольф Горц... Невже його навіки відірвано від людського світу?

Це неймовірно. А втім, він ще може втекти. Тільки б знайти той хідник, який веде до брами, й вийти із замку...

Як це так?.. Тоді він спробує дістатися до стіни замку й вилізти через якусь амбразуру... За всяку ціну йому треба найменше за годину вибратися за мури...

Але Стилла... Невже відмовитися від наміру зустрітися з нею?.. Піти, не вирвавши її з рук Рудольфа Горца?..

Так. А вже потім він закінчить із допомогою поліції, яку має привести Ротзко до села Карлсбурга, те, що самому не під силу... Замок потрібно взяти приступом і обнищпорити всі закутки...

Обміркувавши свій план, він негайно взявся за його виконання. Миттю підхопився й попрямував до дверей, через які зайшов сюди, але несподівано за іншими дверима почулося якесь шарудіння.

Це були чийсь кроки, що повільно наближались.

Франц припав вухом до дверей і став прислухатися, затамувавши дух. Кроки лунали з правильними проміжками. Здавалося, що хтось підіймався вгору. Тут, без сумніву, існували інші сходи, які з'єднували підземелля із внутрішніми дворами.

Щоб бути напоготові, Франц дістав ножа, що висів у нього на поясі, й міцно затис у руці. Коли то хтось із служників барона Горца, то він одразу кине́ться на нього, вихопить ключі й, приголомшивши його, побіжить новим шляхом, щоб потрапити до вежі.

А коли це сам барон, — а він пізнає людину, яку бачив тоді, як Стилла впала на сцені Сан-Карло, — то вб'є його, не вагаючись.

Та кроки зупинилися на переході, біля зовнішнього порога. Франц зачаївся, очікуючи, коли відчиняться двері.

Вони не відчинялися, але звідти долинув до молодого графа надзвичайно ніжний голос.

Це був голос Стилли... так, її голос з усіма відтінками, з чарівними, ласкавими модуляціями...

Вона повторювала тужливу мелодію, яка всолоджувала сон Франца, коли він спав у великому залі готелю «Король Матвій» у Версті:

Nel giardino de mille fiori,
Andiamo, mio cuore... andiamo...

Спів проникав до глибини душі Франца... Він упивався ним, як божественним трунком, а Стилла тим часом, здавалося, кликала його, повторюючи:

Andiamo, mio cuore... andiamo...

Але двері не прочинялися... Невже він зможе побачити Стиллу, взяти її в обійми й винести із замку?

— Стилло... моя Стилло! — заволав він і кинувся на двері, які вистояли перед його силою.

Спів почав стихати... голос ніби згасав... кроки віддалялися.

Франц, стоячи на колінах, намагався зірвати петлі, поранивши собі руки об залізо, й весь час кликав Стиллу, хоча вже й не чутно було її голосу.

Зненацька страшна думка осяяла його мозок.

— Вона збожеволіла! — вигукнув він. — Вона збожеволіла, адже вона впізнала мене й не відповідає!.. Вже п'ять років, як її зачинили тут, під владою цієї людини. Моя нещасна Стилла, в неї потьмарився розум!..

Франц підвівся з блукаючими очима й розгорячілою головою...

— І зі мною щось коїться... Я відчуваю, що вже несповна розуму... Це божевілля!..

Він ходив сюди-туди в підземеллі, мов хижий звір за ґратами.

— Ні, — повторював він, — ні! Я не маю права втрачати голову!.. Мені треба будь-що вибратись із замку... І я вийду...

Він кинувся до перших дверей.

Вони були зачинені.

Франц, зачарований голосом Стилли, не помітив, як їх зачинили.

Він опинився бранцем у підземеллі...

XIV

Траф був приголомшений. Як він і побоювався, здатність думати поволі залишала його. Єдине чуття, що жило в ньому, це спогад про Стиллу і враження від її співу, який уже не долинав сюди.

А чи це не обман? Ні, тисячу разів ні! Він справді чув голос Стилли, він бачив її на бастіоні замку...

Тоді ним опанувала думка, що вона збожеволіла, і це так вразило його, мовби він удруге втратив її.

— Звичайно, — мовив він, — вона збожеволіла, якщо не впізнала мого голосу!

Коли б йому пощастило забрати її із цього замку, перевезти до себе в Крайову й цілком віддатися їй! Він зумів би своїм коханням повернути їй розум!

Так міркував Франц у маренні... Та минуло кілька годин, доки він опритомнів.

Тоді він став спокійно думати, щоб трохи надати ладу хаосу своїх суджень.

— Треба негайно тікати звідси!.. Але як?.. Тільки-но прочиняться ці двері... Так... їжу знову принесли під час мого сну... Я вдям, що сплю...

Зненацька в нього майнула підозра: мабуть, до води, яку він пив із кухля, був усипаний якийсь снотворний засіб... Тому й такий у нього тяжкий сон... Отже, не треба пити... Та й брати їжу не можна... Без сумніву, хтось із прислуги має невдовзі зайти...

А коли? Звідки знати... Що зараз, день чи ніч?

Франц почав прислухатися, чи не прошурхотять за тими або іншими дверима чийсь кроки. Але було тихо... Він повзав попід стіною з розпаленією головою, з уривчастим диханням, знемагав від задушливого повітря, яке ледве відновлювалося крізь щілину в дверях.

Раптом біля однієї з колон праворуч він відчув свіжий пові.

Отже, там десь отвір?

Так, там був прохід, про який він і не підозрював.

Миттю молодий граф прослизнув у нього, прямуючи на світло, що падало згори. І враз опинився у маленькому дворі завширшки п'ять-шість кроків, зі стінами, які підіймалися футів на сто.

Франц побачив, що світить сонце й горішня частина муру цього колодязя осяяна денним промінням.

Але світло хутко зменшувалося; була десь п'ята година вечора.

Отже, його сон тривав принаймні дві доби. Поза сумнівом, він був викликаний штучно.

Граф із Ротзком залишили Версту 11 червня... Отже, сьогодні 13-е.

Хоча на дні цього колодязя повітря було дуже вологе, Франц із насолодою дихав ним на повні груди й почувався краще... Але тікати цим шляхом, як він розраховував, зась...

Він повернувся в підземелля... Треба прослизнути в одні з двох дверей... А попередньо слід їх добре оглянути...

Перші, ті, через які він зайшов сюди, були міцні й дуже товсті. Вони, очевидно, зачинялися на залізний засув. Тут ні найменшого сподівання.

Другі, ті, за якими пролунав голос Стилли, здавалися трохи піддатливішими. В них де-не-де попідгнівали дошки... Можливо, через них не так важко буде й проникнути.

— Так... сюди... сюди... — сказав Франц, трохи заспокоївшись. Але не можна втрачати ні хвилини. Треба лише очікувати, коли хтось прийде, подумавши, що він заснув.

Робота посувалася успішніше, аніж він гадав. Дерево струхлявіло, й Францові вдалося пробити отвір. Він діяв зовсім тихо, часом зупинявся й прислухався, щоб упевнитись, що його не чують.

За три години йому пощастило вивільнити засуви, й двері із рипом одчинилися.

Франц вийшов у двір, щоб подихати свіжим повітрям.

Сонячне проміння пригасло: сонце опустилося дуже низько. У дворі панував морок. Кілька зірочок блищало на небосхилі, й здавалося, що вони видніються крізь довгу трубу телескопа. На обрії повільно пливли хмари. Освітлений небесний звід свідчив, що місяць уже підбився високо.

Мабуть, була десь дев'ята година вечора.

Франц повернувся до підземелля, щоб підтримати свої сили їжею та втамувати спрагу водою з резервуара. А з кухля він не пив — узяв і всю вилив. Потім пристібнув ножа до пояса й вийшов за двері, які тут же зачинив.

Можливо, він зустрине бідолашну Стиллу в цих підземних лабіринтах... На цю думку в нього защеміло серце...

Тільки-но він ступив кілька кроків, ураз нашттовхнувся на сходинку. Як і думав, тут починалися сходи; він підійнявся вгору, рахуючи щаблі, їх було лише шістдесят, а не сімдесят, як на тих сходах, якими він спускався в підземелля. До рівня землі, таким чином, лишалося футів вісім.

Утім, йому нічого не зоставалося, як іти темним коридором, стіни якого він торкав руками.

Упродовж години він пересувався, не натрапляючи ні на двері, ні на ґрати. Тільки численні вигини не давали змоги визначити напрямок, у якому він пересувався.

Перепочивши кілька хвилин, він знову пішов. Коридор, здавалося, не мав краю! Та зненацька Франц нашттовхнувся на перешкоду. Перед ним височіла цегляна стіна.

Підчас промацування її на різних рівнях од землі рука не знайшла ні найменшого отвору.

Тут не було виходу.

Франц не зміг стриматися, щоб не закричати. Адже вся його надія розбилася на цій перешкоді. Коліна в нього підточилися, й він упав біля муру.

Але на рівні землі в стіні зяяла вузька тріщина, де цегла ледве трималася й розхитувалася під рукою.

— Тут... так... тільки тут!.. — вигукнув граф.

І він став витягати цеглину за цеглиною... Зненацька по той бік стіни почувся шум.

Франц принишк.

Шум не вщухав, і промінь світла засяяв у тріщині.

Він побачив стару каплицю в замку. Час і недбалство довели її до цілковитої руїни. Напівзавалене склепіння, дві чи три надтріснуті арки, зламане вікно готичного стилю... Запилюжені мармурові плити, під якими спочивали вічним

сном пращури Горца; залишки даху, помилувані вітрами; нарешті, аж угорі дзвін з мотузкою, що зависала додолу; за допомогою її часом одлякували запізнілих мандрівників.

До цієї каплиці, що стільки часу стояла порожня, зайшов чоловік з ліхтарем у руках, який освітлював його обличчя.

Франц одразу впізнав цього незнайомця.

Це був Орфанік, той дивак, що єдиний супроводжував барона під час його подорожей по великих італійських містах; той дивак, якого бачили на вулицях, де він жестикулював та розмовляв сам із собою, гадаючи, що його не зрозуміють; винахідник, який вічно ганяється за якоюсь химерою, але його відкриття, безумовно, використовував Рудольф Горц.

Тому, якби досі у Франца й могли все ще залишатися сумніви щодо перебування барона в цьому замку — навіть після появи Стіллі, — то віднині вони розвіялися. Адже тут був Орфанік!

Що йому треба в цій напівзруйнованій каплиці о такій пізній годині?

Франц спробував розгадати цю таємницю, і от що він побачив своїми очима.

Нахилившись до землі, Орфанік узяв кілька залізних циліндрів, до яких прив'язав дріт, намотаний на катушку, що лежала в кутку каплиці. Він так захопився своєю справою, що не помітив би й молодого графа, коли б той навіть підійшов до нього.

Ах! Чому та тріщина була така мала, що не давала йому змоги пролізти через неї! Він би кинувся на Орфаніка й змусив би його показати дорогу до вежі.

Але, мабуть, добре, що він не міг так учинити, інакше, у разі невдачі, він заплатив би життям за ті таємниці, які відкрилися перед ним!

За кілька хвилин слідом за Орфаніком до каплиці зайшла інша людина.

Це був барон Рудольф Горц.

Пожмакане обличчя в нього не змінилося. Він нібито й не зістарився, залишався таким самим, зі своїм блідим, худорлявим лицем, яке освітлював ліхтарик знизу вгору, — з сивиною в чубі, зачесанім назад, із блискучим поглядом глибоких очей.

Рудольф Горц наблизився, щоб подивитися на роботу винахідника.

Вони про щось перемовлялися.

— Орфанику, ти закінчив роботи по сполученню з капицею?
— Щойно закінчив...

— Усе підготовлено в бастионних казематах?

— Усе.

— Тепер бастиони й капиця мають зв'язок із вежею?

— Так.

— І коли ввімкнеться струм, ми встигнемо врятуватися?

— Встигнемо.

— А тунель, який виходить на гребінь Вулкану, оглянули?

— Так.

Кілька хвилин панувала мовчанка. Орфаник підняв ліхтарик і освітив капицю.

— Так, мій старий замче, — вигукнув барон, — дорого заплатить той, хто зажадає побувати тут!

Рудольф Горц вимовив ці слова таким погрозлигим тоном, що граф аж здригнувся.

— Ви чули, що говорили у Версті? — спитав барон Орфаника.

— Десь годину тому провід передав мені все, про що розмовляли в готелі «Король Матвій».

— Наскок призначено на сьогодні?

— Ні, на завтра, на світанку...

— Коли цей Ротзко повернувся до Версті?

— Десь за дві години. Він привів із Карлсбурга поліціантів.

— Ну й що ж! Оскільки замок не може оборонятися, він принаймні розчавить Франца Телека й усіх, хто прийде йому на підмогу.

Потім, помовчавши, він сказав:

— А цей провід, Орфанику? Я не хочу, щоб знали про існування зв'язку між замком і селом!

— Ніхто й не знатиме. Я знищу провід.

То які ж винаходи мав Орфаник?

У ту добу, — це було наприкінці ХІХ століття, — дія електрики, цієї «душі природи», вже була ґрунтовно вивчена завдяки славетному Едісону та його послідовникам.

Телефон працював на повну силу, передаючи за допомогою платівок звуки, які долинали до вух із прикладеної рурки. Все, що говорили, що співали, було чутно на будь-якій відстані.

І Орфаник ґрунтовно вивчав електрику та її застосування. Але, як відомо, його незвичайних дослідів не визнавали. Вчений світ вважав винахідника за божевільну людину. І висміяний геній зачаїв ненависть до своїх недоброзичливців, які не розуміли його відкриттів.

Барон Горц випадково зустрів Орфаника, який животів у злиднях. Він допоміг йому, дав змогу трудитися, але за умови цілковитої монополії на його винаходи.

Ці обидва ексцентричні оригінали кожен сам по собі заприятинилися між собою. Вони не розлучалися й тоді, коли барон переїздив із одного міста в інше вслід за Стиллою.

Але в той час, як меломан тішився співом, Орфаник дедалі більше й більше вдосконалював свої відкриття, засновані на застосуванні електричної сили.

Після трагічної смерті Стилли барон й Орфаник безслідно зникли. Вони зачинилися в Карпатському замку, що було до вподоби винахідникові. Але баронові хотілося, щоб ніхто не знав про їхнє перебування за цими мурами; він прагнув уникнути людського поголосу й непроханих гостей. Нікому не відомим потаємним хідником, що виводив на вулканську дорогу, один старий слуга барона, якого ніхто не знав, у певні строки приносив усе потрібне для життя Рудольфа Горца й Орфаника.

Кімнати в центральній вежі збереглися краще, аніж можна було сподіватися. Тут винахідник ставив досліди. Йому спало на думку застосувати їх на ділі з тим, щоб посіяти паніку серед навколишнього населення і відбити бажання в них відвідувати замок.

Барон захоплено вітав цю ідею. Орфаник тоді змайстрував апарат, дію якого цілком приписували нечистій силі.

Був і прилад, щоб підслуховувати розмови в селі.

З цією метою провели телефонний провід до шинку, де щовечора збиралися погомоніти про події дня. Орфаник це зробив блискуче! Він протяг простий дріт в ізоляційній оболонці з першого яруса вежі по дну Ніяди аж до Версти. Закінчивши підготовчу роботу, винахідник під виглядом мандрівника прожив ніч у готелі й непомітно прикріпив провід у загальному залі. Потім поставив телефон у гушавині за вікном, яке ніколи не зачинялося.

Упродовж перших років ніхто не турбував замку. Похмура репутація захищала його від небажаних відвідин. До того ж усім було відомо, що там порожньо з часу смерті останніх служників барона.

Так було до того знаменного дня, коли вівчар Фрік придбав собі підзорну трубу й помітив димок над вежею. Звідтоді завмерла цікавість до замку прокинулася з новою силою.

Ось у той час і виручив барона телефонний апарат. Завдяки йому Рудольф Горц і Орфаник довідалися про намір Ніка Дека пробратися в замок, і тоді ж із телефону пролунав у готелі погрозливий голос. Дізнавшись, що лісник наполягає на своєму, барон вирішив провчити його так, щоб назавжди відбити бажання від таких прогулянок. Орфаник мав чимало клопоту: дзвін бомкав на каплиці; дивовижне полум'я, надаючи мандрівникам вигляду мерців, освітлювало околиці замку; дивні сирени випускали стогони, від яких холонула душа; рефлектори показували страшні химери; електричний струм затримав ноги лікаря і скинув лісника з підйомного мосту.

Сподівання барона виправдалися: жах охопив цей край з новою, ще більшою силою. Тепер ніхто ні за які гроші не погоджувався підступити до замку.

Рудольф Горц уже був цілком заспокоївся; але тут зненацька з'явився у селі Франц Телек.

Усі його переговори з паном Кольтцем та іншими відвідувачами шинку були дослівно передані проводом у замок. Ненависть барона до молодого графа спалахнула ще дужче. Мало того, що Франц Телек жив у селі за кілька миль од замку, він висміював безглузді забобони жителів, руйнуючи фантастичний ореол, що оповивав замок, і навіть виявив бажання попередити карлсбурзькі власті, щоб заспокоїти розбурхані голови селян.

Барон Горц вирішив замінити Франца Телека в замок. Спів Стилли, почутий графом у готелі завдяки телефону, спонукав його звернути з дороги й попрямувати до замку; поява співачки над бастіоном повела його ще далі. Потім запалене світло й відкритий підземний хідник принадили його зайти досередини. В глибині склепу, освітленого електрикою, куди йому приносили їжу й воду, коли він спав летаргійним сном, він ще кілька разів чув чарівний спів. Тут він перебував цілковито в руках барона, й той задумав ніколи не випустити свого бранця.

Але, на превелике своє обурення, Горц довідався, що Ротзко сповістив про замок карлсбурзьку адміністрацію. До Версти вже прибув ескадрон поліціантів. Барону несила з ними змагатися. Справді, хіба Орфаник і він можуть чинити опір цілому загонові? Вжиті заходи проти вторгнення Ніка Дека й лікаря Патака не злякають поліцію, яка не вірить у забобони. Тоді було вирішено знищити замок дощенту, й

тепер закінчували останню підготовку. Орфаник поставив електричну міну, яка мала підпалити склади з динамітом, що зберігався під вежею, бастіонами та старою каплицею. Все було розраховане так, щоб Орфаник і барон могли вийти через потаємний хідник на гребінь Вулкану. Граф і ті, хто встигне пробратися в замок, загинуть од вибуху. Барон і Орфаник зуміють піти туди, де їх ніхто ніколи не розшукає.

Франц, почувши їхню розмову, зрозумів усе, що сталося. Він довідався, що існувало телефонне сполучення між замком і готелем, що замок злетить у повітря, до того ж загине він сам і поліціанти, яких приведе Ротзко. Йому пощастило ще почути, що Горц і винахідник устигнуть утекти й забрати із собою бідолашну, недужу Стиллу.

Ах, чому Франц не зміг потрапити до каплиці й кинутися на цих нелюдів! Він би їх залякав, зв'язав, позбавив би можливості капостити й одвернув би жахливу катастрофу... Але те, що не можна було зробити зараз, стане можливим за інших обставин. Коли вони вийдуть із каплиці, Франц їхніми слідами проникне до вежі й там із Божою підмогою поквітається з ворогами.

Барон Горц і Орфаник уже були вглибині каплиці. Франц не зводив із них очей.

— Що, тут нема вже чого робити? — спитав барон.

— Нема...

— Отже, ми поки що розійдемося...

— Ви наполягаєте, щоб я залишив вас самого в замку?

— Так, Орфанику, йдіть негайно звідсіля!

— А ви?

— Я залишу замок в останню мить...

— Отож ми зустрінемося в Бистриці?

— Так, у Бистриці.

— Тоді до побачення, бароне Рудольфе.

— До побачення... Я залишаюся, бо хочу востаннє почути її тут, у Карпатському замку.

Потім барон й Орфаник вийшли з каплиці. Хоча ім'я Стилли й не називалося, але Франц зрозумів, що мовилося про неї.

XVI

*Н*ещастя було неминуче. Франц міг одвернути його, лише ставши на заваді Горцові здійснити свій задум.

Була вже одинадцята година вечора. Не боячись себе виявити, граф знову взявся за роботу. Цегла піддавалася доволі

легко. Але товщина стіни була така, що минуло з півгодини, доки отвір став таким широким, що він міг пролізти в нього.

Тільки-но Франц опинився в каплиці, де вільно гуляв вітер, свіже повітря привело його до пам'яті. Крізь шпарини в склепінні й у вікна виднілися хмари, які рухалися на небі. Де-не-де виблискували зірки, що блякли від місячного сяйва, яке підіймалося на обрії.

Треба було знайти двері вглибині каплиці, якими вийшли барон Горц і Орфанік. Тому Франц перетнув навскоси всю будівлю й попрямував до вітваря.

Тут було дуже темно, адже сюди не пробивалося світло. Під ногами траплялися уламки домовин і обваленого склепіння.

Нарешті за вітварем у темному кутку Франц відчув, як під його натиском відчиняються заіржавілі двері. Вони вели до галереї, яка, напевне, тяглася вздовж стіни. Сюдою зайшли до каплиці й вийшли з неї барон і Орфанік.

Тільки-но Франц ступив до галереї, він знову опинився серед темряви. Зробивши безліч поворотів, але без підйомів і спусків, він упевнився, що перебуває на рівні внутрішніх дворів.

За півгодини стало трохи видніше. Через якісь бокові отвори галереї в неї сіялося блякле світло.

Франц прискорив ходу й невдовзі потрапив до великого каземату під бастіоном лівого рогу на валу.

В мурах каземату були вузькі бійниці, куди й світив місяць.

На протилежному боці були відчинені двері.

Спершу Франц мав намір підійти до однієї з бійниць, щоб упродовж кількох секунд подихати свіжим повітрям ночі. Але тієї ж миті, коли він хотів одступити, йому здалося, що він бачить дві чи три тіні, які ворушаться біля підніжжя Оргальських висот, освітлених аж до темного узлісся.

Франц почав роздивлятися.

Кілька чоловік сновигало туди-сюди перед деревами. Це були, поза сумнівом, поліціанти із Карлсбурга, приведені Ротзком. Чи наважилися вони діяти вночі, сподіваючись застати мешканців замку зненацька, чи вони вичікували, доки засяють перші промені сонця?

Францу коштувало неабияких зусиль, щоб не крикнути й не гукнути Ротзку, який, напевне, почув би й упізнав би його голос. Але його крик міг би долинути й до вежі, й раніш ніж поліціанти перелізли б через загороду, Рудольф Горц устиг би ввімкнути свій пристрій і втекти через тунель.

Граф переборов себе і відступив од бійниці. Потім, перейшовши через каземат, попрямував до дверей, що вели в галерею.

Пройшовши з півтисячі кроків, він опинився біля сходів, які підіймалися в товстих стінах. Чи не потрапив часом до підніжжя вежі, яка височіла посеред замку? Він мав усі підстави так думати. Але навряд чи були ці сходи головними, що вели до всіх ярусів вежі. Вони склалися з кількох шаблів, розміщених гвинтоподібно у вузькій темній клітці.

Франц почав сходити без шуму, прислухаючись, але нічого не чуючи. Підійнявшись сходинок на двадцять, він зупинився на майданчику. Тут були двері на балкон навколо вежі на рівні її другого поверху.

Франц поповз уздовж цього балкона й, ховаючись за балюстрадою, подивився у бік Оргалу. Кілька чоловік стояло на узліссі, й ніщо не виказувало їхнього наміру наблизитися до замку.

Твердо вирішивши знайти барона Горца до того, як він утече тунелем, Франц обійшов увесь поверх і підступив до інших дверей, звідки гвинтові сходи вели далі вгору.

Він поставив ногу на перший шабель, уперся обома руками в стіни й почав підійматися...

Те саме мовчання.

На першому ярусі помешкання було порожнє. Франц поквапився до інших майданчиків. Здобувшись на третій поверх, він не намацав уже сходинок. Тут закінчилися сходи, що вели до самісінького горішнього ярусу вежі, над яким був майданчик із зубчастою стіною, де колись майорів прапор баронів Горців.

Ліворуч од майданчика в стіні було зроблено двері. Цієї миті вони виявились зачинені. Крізь замкову щілину, в якій стримів ключ, пробивалося яскраве світло. Франц прислухався, але не почув із кімнати жодного шуму. Йому видно було лише ліву, добре освітлену частину помешкання. В кімнаті праворуч панував морок.

Тихо повернувши ключ, граф одчинив двері...

Великий зал займав увесь цей ярус вежі. Її круглі мури підтримували важке склепіння. Товсті тканини, старовинні шпалери вкривали стіни. Старі меблі, скрині, крісла, лави, шафи були розставлені зі смаком. На вікнах висіли товсті запони, що не пропускали назовні світло з кімнати. На підлозі лежав грубий килим, який глушив шерех кроків.

Оздоблення залу здалося принаймні дивним; переступивши поріг, Франц насамперед був вражений контрастом освітлення: праворуч од дверей глибина кімнати потонула в цілковитому мороці. Ліворуч, навпроти, на естраду, накриту чорною матерією, лилося яскраве сяйво, що променилося з якогось невидимого пристрою, розташованого перед естрадою.

Футів за десять од цієї естради, від якої його відділяв екран, стояло крісло з високою спинкою, на яке падала тінь з екрана.

Поруч із кріслом, на вкритому килимом стільці, стояла прямокутна скринька. Дюймів дванадцять-п'ятнадцять завдовжки й п'яти-шести завширшки. Під відкритою кришкою, оздобленою коштовними самоцвітами, лежав металевий циліндр.

Тільки-но Франц зайшов сюди, він помітив, що хтось сидить у кріслі. То була людина зовсім нерухома, із відкинутою назад головою, із заплющеними очима. Правою рукою вона трималася за передню частину скриньки.

Невже Рудольф Горц?

Хіба наважився барон провести останню ніч на горішньому ярусі цієї вежі лише для того, щоб поспати?

Ні!.. Не могло цього бути, адже він інше казав Орфанику.

Барон, між іншим, був сам у кімнаті, й нема жодного сумніву, що його компаньйон уже втік через тунель, скоряючись отриманим вказівкам.

А Стилла?.. Хіба Рудольф Горц не казав, що він хоче ще раз її послухати в цьому Карпатському замку до того, як він перетвориться на руїну... Навіщо ж, як не з цією метою, прийшов він до цього залу, де вона, певне, щовечора вчаровувала його своїм співом?

Де ж Стилла?

Франц її не бачив і не чув.

Але, зрештою, хіба не однаково, коли тепер Рудольф Горц у полоні в молодого графа!.. Франц примусить його заговорити. Та в стані збудження, в якому він перебував, чи не кинесться барон на людину, яку він ненавидить так само, як і та його, за те, що викрав у нього Стиллу, — Стиллу живу, але божевільну, яка втратила через нього розум... Чи не вбити його?

Франц став за кріслом. Залишилося ступити єдиний крок, щоб схопити Горца; в очах у нього потемніло, й він уже заніс руку...

Раптом з'явилася Стилла.

Франц випустив свій ніж на килим.

Стилла стояла на естраді, залита світлом, із простертими руками, розмаяними косами, вражаюче дивовижна в своєму білому вбранні Анжеліки з «Орландо», в якому вона стояла на бастіоні замку. Її очі, спрямовані на молодого графа, обпікали його душу...

Не можна подумати, що вона не бачила Франца, але вона не зробила найменшого руху, щоб його поклікати... Вона не ворухнула губами, щоб обізватися до нього... О горе! Вона ж божевільна!..

Франц хотів кинутися до естради, щоб схопити її в свої обійми, щоб вивести її на волю...

Стилла почала співати. Не встаючи з крісла, барон Горц нахилився до неї. В захопленні він вдихав її голос, як пахощі; він насолоджувався ним, як божественним напоєм. Таким був той голос колись у театральних виставах Сан-Карло. Такий він і тепер, серед цього залу, в цілковитій самотності, на вершині цього замку, який підноситься над трансільванською рівниною!

Так! Стилла співала!.. Вона співала для нього... Лише для нього!.. Губи не ворухилися, але з уст лилися звуки... Хоча розум і скаламутився в неї, та артистична душа не вмерла...

Франц також упивався тим співом, якого не чув уже цілих п'ять років. Він був заморожений виглядом цієї жінки, яку ніколи не сподівався зустріти і яка стояла тут жива, ніби її воскресило якесь чудо!

А хіба цей спів Стилли не найдужче відлунує в серці Франца й викликає в нього спогадання? Так, він почув фінал трагічної сцени з «Орландо», той фінал, де душа співачки розбилася на останній фразі:

Innomorato, mio cuore fremanto,
Voqlio morire...

Франц стежив нота за нотою за цією фразою... І він заприсягнувся, що вона не урветься ніколи, як у театрі Сан-Карло!.. Ні!.. Вона звучатиме в устах Стилли, як під час її прощальної вистави...

Граф тамував подих... Усе його життя зосередилося на цьому співі... Ще кілька тактів, й арія закінчиться в усій своїй кришталевій чистоті...

Але голос починає поволі згасати... Стилла начеб вагається, повторюючи слова захопленого страждання:

Voqlio morire...

Невже Стилла впаде на цій естраді, як вона впала колись на сцені?..

Вона тримається, але арія уривається на тій же ноті, на тому ж темпі, як і в театрі Сан-Карло... Вона вмить скрикнула. Це той самий зойк, який Франц чув того вечора...

Але Стилла все ще тут, вона стоїть нерухомо, зі своїм заворожливим поглядом, із тим поглядом, який наповнює його серце ніжністю...

Франц кидається до неї... Він хоче забрати її із цього залу, із цього замку...

Та вмить він стикається віч-у-віч із бароном.

— Франц Телек!.. — викукнув Рудольф Горц. — Франц Телек!.. Йому пощастило втекти?

Але Франц нічого не відповідає йому й біжить до естради.

— Стилло, моя кохана Стилло... — мовить він. — Чи справді я тебе бачу живою?..

— Живою... Стиллу... живою! — промимрив барон Горц, і ця іронічна фраза переходить у вибух реготу, за яким відчуваються лютощі. — Жива... Жива... — повторює Рудольф Горц. — Ану лиш!.. Хай Франц Телек спробує викрасти її в мене!..

Франц простяг руки до Стилли, чії очі були пристрасно прикуті до нього...

Тим часом барон Горц нахилився, підняв ніж, який випустив Франц, і заніс над незрушною Стиллою...

Франц кидається на нього, щоб відвести удар, який загрожує нещасній, божевільній жінці...

Але запізно... Ніж вражає її в самісіньке серце...

Зненацька лунає звук розбитого дзеркала, воно розлітається в залі на друзки, і Стилла щезає...

Франц зупиняється, мов кам'яний... Він нічого не розуміє... Чи не збожеволів він сам?..

А Рудольф Горц скаженіє:

— Знову Стилла вислизіє від Франца Телека!.. Але її голос, той голос залишається в мені... Він належить тільки мені... Одному мені... Ніколи не дістанеться він іншому...

Франц хоче задушити його, але він безсилий і, непритомний, падає біля підніжжя естради.

Рудольф Горц зовсім не звертає на нього уваги. Він хапає зі столу скриньку й вибігає із залу. Потім спускається на другий ярус вежі, виходить на балкон; от уже наближається до інших дверей, як зненацька лунає постріл.

То вистрелив Ротзко, який стояв на краю валу.

Барон залишився неушкоджений, але куля розбила його скриньку.

Рудольф Горц несамовито вигукнув:

— Її голос... її голос... Тут її душа... душа Стилли... Вона розбита... розбита, розбита!..

Видно було, як він бігає на балконі з розкуйовдженим чубом і гарячково стиснутими руками, не перестаючи кричати:

— Її голос... її голос... Вони вбили її голос!.. Хай будуть прокляті вони!..

Потім він зник за порогом саме тоді, коли Ротзко й Нік Дек намагалися перелізти через замкову стіну, не чекаючи підходу поліціантів.

Майже тієї миті жаклиний вибух струсонув усю місцевість. Снопи полум'я вихопилися під самісіньке небо, і град каміння посипався на вулканський шлях.

Від бастіонів, каплиці, валу й вежі Карпатського замку залишилася лише купа задимлених руїн...

XVII

Невже барон Горц устиг утекти тунелем, коли прогримів вибух?.. Чи, може, в пориві відчаю він викликав негайну катастрофу і сам загинув? Хтозна, чи не вирішив він поховати себе під руїнами, коли куля Ротзка потрощила його заповітну скриньку?

У кожному разі, треба було вважати за щастя, що загін, здивований пострілом, перебував на значній відстані під час вибуху. Тільки Ротзко й лісник тоді стояли внизу куртини і якимось дивом врятувалися від неминучої смерті під кам'яним градом.

Після вибуху Ротзко, Нік Дек і поліціанти без особливих труднощів пересягли рів, заповнений уламками, й пройшли за загороду.

За п'ятдесят кроків од куртини під вежею було знайдено труп Рудольфа Горца. Його впізнали сільські старожили.

Ротзко й Нік Дек були заклопотані одним: їм хотілося знати долю молодого графа.

Позаяк Франц не повернувся у призначений термін, то він, очевидно, не вирвався із замку.

Ротзко не міг собі уявити, що граф Телек живий, що він не став жертвою катастрофи, але, приголомшений побаченням, ридав ридма. Нік не знав, як його заспокоїти.

Нарешті, після півгодини наполегливих розшуків, вони знайшли графа у проміжку між зацілілими мурами, завдяки чому його не розчавило камінням.

— Пане... мій любий пане!..

— Ваша світлосте, — вигукнули воднодуш Ротзко і Нік Дек, нахилиючись над непритомним Францом.

Граф розплющив очі. Його відсутній погляд ковзнув на Ротзка. Здавалося, він нікого не бачить і не чує...

Нік допоміг Францу підвестися і став його розпитувати, але той не відповідав. Він лише повторював останні слова з арії Стилли:

Innomorata... Vooglio morire...

Граф збожеволів.

XVIII

Чотири дні, як умовилися, Орфаник очікував барона Горца в містечку Бистриці, але того не було, й винахідник вирішив, що він загинув під час вибуху. Він, катуючись од змішаного почуття цікавості й хвилювання, подався верстською дорогою до замку, де його, за вказівкою Ротзка, заарештували поліціянти.

На слідстві Орфаник докладно розповів про все, що знав. Сумний кінець барона Горца зовсім не стривожив вченого маніяка, якого найбільше на світі цікавили тільки власні винаходи.

На наполегливі запитання Ротзка він сказав, що Стилла вмерла п'ять років тому і що її труп, а не порожня труна опущений у могилу на цвинтарі Campo Santo Nuovo в Неаполі.

Але Ротзко відмовлявся вірити.

Справді, коли Стилла вмерла, то як же міг чути Франц її голос у залі готелю, як він міг бачити її живою на вежі, а потім у горішній кімнаті?

Це діло рук винахідника. Орфаник записав на своєму вдосконаленому фонографі весь репертуар співачки, і платівки цілком, без змін, передавали її голос — ніжний, м'який і дзвінкий. Горц мав збірку каватин і романсів, між іншим, і мелодію Стефано та фінальну арію «Орlando», обірвану смертю артистки.

Барон, перебуваючи в замку, щовечора насолоджувався співом Стилли. Він не тільки чув її голос, а й бачив її як живу перед собою.

Це був просто оптичний обман.

Адже барон придбав чудовий портрет співачки, на якому вона була зображена на весь зріст у білому вбранні Анжеліки.

І от завдяки певному нахилу дзеркал, осяяних згори великим вогнем, Стилла з'являлася мов жива у всьому граєві краси й молодості.

Прагнучи заманити Франца Телека, барон переніс уночі цей апарат на вежу, та й удруге за допомогою пристрою побачив граф свою наречену в залі тоді, коли барон милувався її співом...

Про все це розповів Орфанік, який був здивований украй тим, що барон не встиг до вибуху дістатися тунелем на шлях. Та він зрозумів усе, коли довідався, що куля розбила в руках Рудольфа Горца якусь скриньку. То був фонограф, що містив запис арії Стіллі, яку барон захотів востаннє послухати в замку.

Зламати фонограф — означало розбити життя Горца. Він не міг перенести такого нещастя і, збожеволівши у відчаї, поховав себе під руїнами.

Барона ховали на верстському цвинтарі з усіма почестями, як личать останньому нащадкові давнього роду.

Молодого ж графа Телека самовідданий Ротзко дбайливо перевіз до Крайовського замку й доглядав його, як дитину. Орфанік охоче відступив йому зацілілі платівки з піснями Стіллі.

На щастя, за кілька місяців граф цілком одужав, од нього й довідалися про все, що сталося в замку тієї незабутньої ночі.

Весілля Миріоти й Ніка Дека справили через тиждень після катастрофи. Молодята повінчалися у Вулкані, а потім оселилися в дядька Кольтца, який оддав їм найкращу кімнату в будинку.

Хоча все стало на свої місця, але молода жінка все-таки вірить у нечисту силу. Даремно доводять їй безглуздя тих страхів і Нік Дек, і шинкар Йона, який не хоче позбутися своїх відвідувачів. Утім, такої ж думки дотримується й дядько Кольтц, і вівчар Фрік, і вчитель Гермод, й інші жителі Версти. Мине ще чимало літ, доки місцеве населення зречеться своїх забобонів.

Лікар Патак знову хизується й не перестає розповідати:

— От бачите!.. Я ж казав... Хіба в замку можуть водитися духи? Та й узагалі чи вони існують?..

Але ніхто його не слухає і навіть просять замовкнути, коли його глузування переходить край...

Учитель Гермод не змінив системи свого викладання. Основний предмет, який вивчають у його школі, — це легенди й перекази. І довго ще молоде покоління Версти віритиме, що духи блукають серед руїн Карпатського замку.

ПІСЛЯМОВА

Цей твір Жуля Верна критики вважають найфантастичнішим з усіх його «наукових утопій». Він був написаний наприкінці 80-х років XIX століття, напевне, після Всесвітньої виставки в Парижі, де справжнім богом у царині електрики та її застосування став американець Томас Едісон. Власне, спираючись на його відкриття в галузі телефонії, письменник ще далі розвинув технічні ідеї видатного американського винахідника. Він пророче завбачив можливість існування звукового кіно, створення апаратури на транзисторах, ба навіть одержання шляхом поєднання проекції та дзеркального екрана нинішньої голограми.

Звісно, все це подано у відбитті жульвернівської уяви, енциклопедично насиченої і творчо далекосяжної, на тлі крутозламів людських долі.

Онук фантаста Жан Жюль Верн, посилаючись на авторитет літературного дослідника француза Море, порівнює науково-пригодницьку повість «Замок у Карпатах» із романом «Єва майбутнього» Ліль-Адана де Вільє; він вбачає тут і безпосередній вплив «Жорстоких оповідань» цього автора.

Барон Рудольф Горц у «Замку...» Жуля Верна — це несамовитий меломан, що ладен задля співу Стіллі поплатитися власним життям, і схиляється перед артисткою з театру Сан-Карло не за її жіночу чарівність, а лише за дивовижний талант. Над схожою темою письменник працює не вперше. Цей погляд на жінку він висловив у ранній драмі «Мона Ліза», яка під час доопрацювань дістала й інші назви — «Леонардо да Вінчі», а потім «Джоконда».

Отже, барон Горц (на противагу закоханому графові Францу Телеку, що пропонує співачці руку й серце) перебуває на сьомому небі лише від заворожливого голосу Стіллі; він ладен забути й про її смерть, але ніколи не розлучається із дивовижною мелодією з опери «Орlando», яка звучить для нього в записі.

Онук письменника натякає, що духовним прообразом Стіллі стала давня приятелька Жуля Верна пані Дюшень, відома з рідинного листування як «дама з Аньсра» — передмістя французької столиці. Відвідуючи її, фантаст, якто кажуть, сповідився перед нею, виливав їй свою душу.

І от вона померла в середині 80-х років. Це була для письменника така ж невідшкодовна втрата, як і смерть його видавця Етцеля. До того ж саме тоді Жюль Верн дістав тяжке поранення від свого небожя, сина Поля, що покарав уславленого дядька за відмову висунути свою кандидатуру до французької Академії «безсмертних».

Не маючи змоги вільно рухатися, письменник став справжнім самотником у своєму Ам'єнському замку, де жив лише минулим. Та

от потрапили йому до рук книги «Спогадів» (1879—1880, 1882 років видання) самовідданого друга угорського композитора Ференца (по-французьки — Франца!) Ліста — графа Шандора Телекі (1821—1892). Він, крім того, був близько знайомий з Олександром Герценом і Шандором Петефі, а своїм вірним побратимом уважав хороброго бетяра (народного месника) часів повстання Кошута — Шандора Рожжа (в повісті — Ротзко)... Отже, письменник мовби ожив для творчої праці й повів свого революційного героя плями Карпатського краю.

Жуль Верн ніколи не подорожував у Трансільванії. Але він довіряв картинам тієї місцевості, які відтворив його вчитель Елізе Реклю, автор чудового землепису Європи, якому належить загальноновизнаний афоризм: «Історія — це географія; географія — це історія». І справді, в його наукових дослідженнях перепліталася суворя краса Карпат із поетичним побутом нагорян. Жителі Версти з повісті наївні й забобонні, але вони мужні й допитливі. Серед них немає одностайності. Проте всі згодні боротися з навислим над ними лихом. І хоча доля кидає їх у вир жахливої катастрофи, селяни виходять із неї переможцями.

Уперше повість «Замок у Карпатах» («Le chateau des Carpathes») було вміщено на шпальтах паризького часопису «Magazin d'éducation et de récréation» (частина 55-а за 1892 рік). Тоді ж, 28 жовтня, її випустив окремою книжкою Етцель, який того ж року повторив це видання з малюнками.

Новий твір Жуля Верна відразу ж зацікавив російських перекладачів, і читачі журналу «Вокруг света» познайомилися із повістю в рік її виходу у світ, а через п'ятнадцять років було здійснено книжковий випуск російською мовою під назвою «Тайна Карпатского замка». Згодом, у 1906—1907 роках, видавець П. Сойкін серед 88 томиків безкоштовного додатка до часопису «Природа и люди» видрукував і «Замок» (книжечку під № 60). Звідтоді цю повість забули. Тільки 1958 року Московське видавництво літератури іноземними мовами підготувало цей твір у «Навчальній серії для початкового читання французькою», звичайно, «за Жулем Верном», «в обробці, з поясненнями і словником» та коротенькою передмовою про цей «найчудовіший роман» з-поміж «Незвичайних подорожей».

Переклад українською мовою «Замку в Карпатах» було вперше надруковано в журналі «Вітчизна» (№ 9—10, 1992 р.).

Гадаємо, наші читачі з радістю ознайомляться, як сказав Жан Жуль Верн, із «доволі дивним» твором його діда. Тим більше, карпатські жителі й на Україні, й у Трансільванії (бодай у повісті фігурують лише румунські й угорські прізвища) мають багато спільного у звичаях і в побуті, та й вони однаково щасливі за суворих гірських умов, перед божественним світом неповторної краси.

Микола Шудря

Серія •Серця скоряються коханню•

Жуль Верн
ЗАМОК У КАРПАТАХ

Переклад з французької Миколи Архиповича Шудрі

В35 Верн, Жуль.

Замок у Карпатах: Пригод.-фантаст. повість/ Пер. з фр. М. Шудрі.— К.: Криниця, 2003.— 96 с. (сер. «Серця скоряються коханню»).

ISBN 966-7575-53-5

Географічна та етнографічна достовірність розповіді, історично-романтичний колорит реальних суспільних подій в деяких країнах Європи ХІХ ст. доповнюються науково-фантастичними передбаченнями автора.

Дивовижні події, надзвичайні і прекрасні почуття, які переживають герої цієї «поетичної бувальщини» (як називав її сам автор), назавжди залишилися неймовірними, захоплюючими, — вони хвилюють і читачів ХХІ століття своєю таємничістю і неминущою красою.

ББК 84. 4ФРА

Голова редакційно-художньої ради **В. А. Михалко**

Головний редактор видавництва **І. Л. Андрієвська**

Редактор **Т. В. Майданович**

Художник **В. Л. Андрієвська**

Комп'ютерна верстка **О. В. Ролік**

Відповідальна за випуск **Л. Ф. Мельник**

Підписано до друку 20.02. 2003. Формат 84х108/32.
Обл.-вид. арк. 5.2. Наклад 5 000 прим. Зам. № 3-2049

Видавництво «Криниця»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 506 від 25.06.2001 р.

Україна, 02217, м. Київ-217, вул.Електротехнічна, 4-А
Тел.: (044) 515-7691, тел./факс (044) 545-1006

Київська нотна фабрика

Жуль Верн Замок у Карпатах

Дорогі читачі!

Цю романтичну бувальщину називають “найчудовішим романом” з-поміж усіх “Незвичайних подорожей” Жуля Верна.

Цією книгою ми започатковуємо нову серію “Серця скоряються коханню”.

Мемуари, романи, повісті, оповідання, хроніки, щоденники, реалістична проза чи фантастика — твори будь-якого жанру можуть увійти до неї. Але в основі їх буде лежати розповідь про всесильне почуття любові:

*Не перші ми і не останні —
Хоч віють бурі навісні,
Серця скоряються коханню,
Як сад скоряється весні.*

П. Майданович

КРИНИЦЯ

КИЇВ